

SAKSLISTE

MKR-sak 31/99

DEN NORSKE KIRKE OG LEUENBERG
KIRKEFELLESSKAP (KM)

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

Råd, utvalg m.m.	Møtested	Møtedato
Teologisk Nemnd	Oslo	17.-18.4.98 6.11.98
Mellomkirkelig Råd	Oslo	8.-9.9.98
Bispemøtet	Vikersund	30.3.-2.4.98
Teologisk Nemnd	Oslo	19.3.99
Teologisk Nemnd Arbeidsutvalg	Oslo	29.4.99
Mellomkirkelig Råd	Oslo	6.-7.5.99
Kirkerådet	Oslo	27.-28.5.99
Bispemøtet	Oslo	4.-6.5.99
Mellomkirkelig Råd	Oslo	6.-7.9.99

Saksbehandler: Stephanie Dietrich

Sak nr.:

TN 5/98; 12/98; 6/99; TN/AU 1/99

MKR 30/98 i.; 15/99; 34/99

KR 34/99

BM 6/98; 17/99

DEN NORSKE KIRKE OG LEUENBERG KIRKEFELLESSKAPET

Saksdokumenter:

- Redegjørelse for KR's forslag til forandringer i KM-dokumentet og signaturforklaringen (tidligere utsendt)
- KM-dokument i redigert utgave (forslag fra KR er innarbeidet og uthevet i teksten) (tidligere utsendt) (KM-dok. .2)
- Signaturforklaring (tidligere utsendt) (KM.dok. .3)

Bakgrunn:

Leuenberg-konkordien fra 1973 er et dokument som skal bidra til å avklare splittelsen mellom de reformerte og lutherske kirkene i Europa. Nesten 100 kirker i Europa har underskrevet konkordien og på denne måten skapt grunnlaget for alter- og prekestolfellesskap mellom kirkene som undertegner konkordien.

Dokumentet var på omfattende høringsrunder i Den norske kirke på 70-tallet. Den gang konkluderte man med at konkordien ga et tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap, og at man ikke hadde noe omfattende innholdsmessig kritikk. Når man allikevel ikke undertegnet dokumentet på 70-tallet, skjedde det med følgende argumentasjon:

-Det fantes ikke kirkerettslige strukturer på den tiden. Før Kirkemøtetes etablering måtte tilsvarende avgjørelser tas av departementet, og det ønsket man ikke.

-Man ønsket en felles nordisk fremgangsmåte. Dette var ikke mulig på det daværende tidspunkt.

- I og med at det ikke finnes reformerte kirker i Norge anså man ikke en undertegnelse av konkordien som særlig presserende.

Ved senere forespørsel fra Leuenergekssekutivkomiteen på 90-tallet om en undertegning fra Den norske kirke henviste man til, at Den norske kirke på det daværende tidspunkt var så opptatt med samtalene med de anglikanske kirkene, at man ikke hadde tid til en fornyet vurdering.

Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har i 1997/98 tatt opp spørsmålet om en eventuell undertegning av Leuenergekskonkordien på nytt og gått inn for at det siktes mot en undertegning av konkordien. I tillegg gikk man inn for at det skulle utformes et protokollat/en signaturforklaring som skulle presisere Den norske kirkes vurdering av konkordien og Leuenergeks-kirkefellesskapet i lys av vår økumeniske stilling i dag.

Forslag til saksframlegg til Kirkemøtet 1999 og signaturforklaring er blitt behandlet i Teologisk Nemnd 19.3.99 og i Arbeidsutvalget for Teologisk Nemnd den 29.4.99.

Bispemøtet hadde på sitt møte 4.-6.mai 1999 fått oversendt til orientering og foreløpig drøfting innstillingen fra Teologisk Nemnd i Mellomkirkelig Råd med hensyn til en signaturforklaring. Bispemøtet ville ikke behandle selve forslaget til Kirkemøtedokument før det var ferdigbehandlet i Mellomkirkelig Råd, som hadde møtet sitt rett etter Bispemøtet. Dokumentet som ble lagt frem for Mellomkirkelig Råd 6./7.mai 1999 forelå derfor ikke til behandling på Bispemøtet.

Bispemøtet, sak 17/99 fattet følgende vedtak:

Bispemøtet forutsetter at en i overensstemmelse med vanlig prosedyre får saken til behandling i Bispemøtet etter at Mellomkirkelig Råd har ferdigbehandlet den.

I forbindelse med behandlingen av Leuenergekskonkordien ser Bispemøtet et behov for å få foretatt en vurdering og sammenlikning av de forskjellige avtaler og forpliktende uttalelser som Den norske kirke har gitt i forhold til forskjellige økumeniske samarbeidspartnere.

Bispemøtet ber Mellomkirkelig Råd la Teologisk Nemnd forestå dette arbeidet og foreta en vurdering av kompatibiliteten mellom særlig Porvooerklæringen og Leuenergekskonkordien.

Mellomkirkelig Råd behandlet saken på sitt møte 6.-7.mai 1999 og fattet følgende vedtak (MKR-SAK 15/99):

1. MKR vedtar saksfremlegget for Kirkemøtet. MKR viser til protokollen fra Bispemøtet (BM sak 17/99) og anser vurderingen av kompatibilitetsspørsmålet for tilstrekkelig behandlet i saksfremlegget til Kirkemøtet.
2. MKR vedtar forslaget til signaturforklaringen med de endringer som er foretatt i møtet.

3. *Saksfremlegget og signaturforklaringen oversendes til Bispemøtet og Kirkerådet. Om biskopene ikke får behandlet saken før møtet i Mellomkirkelig Råd september 1999 anmoder Mellomkirkelig Råd om at Bispemøtet får oversende sitt votum direkte til Kirkemøtet.*
4. *MKR forutsetter at en tilfredsstillende norsk oversettelse foreligger til Kirkemøtet.*

Kirkerådet behandlet saken på sitt møte 27.-28.5.99, KR-sak 34/99.

Kirkerådets vedtak ble følgende:

Kirkerådet ber Mellomkirkelig råd vurdere dokumentet ut fra de merknader som fremkom i møtet. (Vedtatt med 10 stemmer)

I samsvar med vedtaket fra KR legges det nå fram en redegjørelse for hvordan KR's merknader er innarbeidet i saksfremlegget samt en revidert utgave av KM-dokumentet for vedtak i MKR.

Forslag til vedtak:

1. *Mellomkirkelig Råd slutter seg til de merknader som er kommet fram under Kirkerådets behandling av saken.*
2. *Mellomkirkelig Råd godkjenner saksutredningen "Leuenberg-konkordien – Den norske kirkes underskriving av Leuenberg-konkordien".*
3. *Mellomkirkelig råd vedtar utkastet til signaturforklaring i forbindelse med underskriving av konkordien.*
4. *Mellomkirkelig råd oversender hele saken til Kirkerådet som fremmer saken for Kirkemøtet 1999.*
5. *Rådet oversender hele saken til Bispemøtet som anmodes om å sende sitt votum direkte til Kirkemøtet.*
6. *Mellomkirkelig råd fremmer forslaget om en undertegning av Leuenbergkonkordien og signaturforklaring for Kirkemøtet 1999. Mellomkirkelig råd anbefaler at Kirkemøtet slutter seg til en undertegning av Leuenbergkonkordien og den foreslåtte signaturforklaringen, ved å gjøre følgende vedtak:*
 1. *Kirkemøtet godkjenner avtalen mellom de lutherske, unerte og reformerte kirkene i Europa om alter- og prekestolfellesskap, slik den er lagt frem i dokumentet "Leuenbergkonkordie".*
 2. *Kirkemøtet går inn for en undertegning av konkordien og fremleggelse av signaturforklaringen som en tydeliggjøring av Den norske kirkes vurdering av undertegningen av konkordien.*
 3. *Kirkemøtet ber Mellomkirkelig Råd om å følge opp gjennomføringen av avtalen og å sørge for at avtalen blir gjort kjent i menighetene.*
 4. *Kirkemøtet ber Kirkerådet arbeide med de ordningsmessige konsekvensene av avtalen.*
 5. *Kirkemøtet vil be om at underskrivingen av konkordien og fremleggelse av signaturforklaringen skjer i en hensiktsmessig og tjenlig ramme.*

MKR SAK 31/99

DEN NORSKE KIRKE OG LEUENBERG
KIRKEFELLESSKAP (KM)

Saksbehandler

Generalsekretæren

Med dette oversendes saksutredningen ”Leuenberg-konkordien – Den norske kirkes underskrivning av Leuenberg-konkordien og forslag til signaturforklaring”, forberedt og ført i pennen av teologisk konsulent Stefanie Dietrich.

Vedlagt følger også en redegjørelse for hvordan sekretariatet har fulgt opp saken etter behandlingen i Mellomkirkelig råd og Kirkerådet i mai, se ”Kirkerådets merknader til Leuenberg-konkordien”, også utarbeidet av Stefanie Dietrich.

Selve **sakspapiret** som skal følge saken til Mellomkirkelig råd, Kirkerådet og Kirkemøtet vil bli ettersendt.

I sakspapiret vil Mellomkirkelig råd bli bedt om å fatte slik vedtak:

Mellomkirkelig råd slutter seg til de merknader som er kommet fram under Kirkerådets behandling av saken.

Mellomkirkelig råd godkjenner saksutredningen ”Leuenberg – konkordien- Den norske kirkes underskrivning av Leuenberg – konkordien ”.

Mellomkirkelig råd vedtar utkastet til signaturforklaring i forbindelse med underskrivningen av konkordien.

Rådet oversender hele saken til Bispemøtet som anmodes om å sende sitt votum direkte til Kirkemøtet

Mellomkirkelig råd oversender hele saken til Kirkerådet som fremmer saken for Kirkemøtet 1999.

<p style="text-align: center;">Leuenberg-konkordien - Den norske kirkes underskriving av Leuenberg-konkordien og forslag til signaturforklaring</p>
--

Saksbehandler: Stephanie Dietrich, Mellomkirkelig Råd

Innhold

1 Saksfremstilling

1.1 Leuenberg-konkordien (LK) og Leuenberg kirkefellesskap (LKF): Kort presentasjon av saken

1.2 Forhistorien

- 1.2.1 Leuenberg-konkordiens forhistorie og teologiske hovedtrekk
 - 1.2.1 a Reformasjonstidens «indreprotestantiske» lærestridigheter som bakgrunnen for utviklingen frem mot Leuenberg-konkordien
 - 1.2.1 b Teologiske hovedmomenter i LK
 - b1 Dialogens utvikling fram mot Leuenberg-konkordien
 - b2 Leuenberg-konkordien: En teologisk gjennomgang
 - 1.2.1 c Konkordiens praktiske følger for forholdet mellom kirkene

1.3 Den norske kirken og Leuenberg-konkordien

- 1.3.1 Den norske kirkes engasjement i prosessen og vurderingen av Leuenberg-konkordien
- 1.3.2 Vurderingen av Leuenberg-konkordien i lys av de andre økumeniske avtalene som Dnk har inngått
 - 1.3.2 a Porvooavtalen
 - 1.3.2 b Nådens fellesskap

1.4 Leuenberg kirkefellesskap - fellesskapet av signaturkirkene

- 1.4.1 Forhistorien
- 1.4.2 Teologisk utvikling
 - 1.4.2 a Kirkedokumentet: «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed»
 - 1.4.2 b Sakramentsdokumentene: «Om lære og praksis vedrørende nattverden» og «Om lære og praksis vedrørende dåpen»
 - b.1 Nattverdsdokumentet
 - b.2 Dåpsdokumentet

1.5 Den norske kirkes forhold til Leuenberg-kirkefellesskapet: Prosessen frem til nå - vurderinger i de ansvarlige organene i Den norske kirke

1.6 De nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-konkordien og Leuenberg-kirkefellesskapet

- 1.6.1 Den svenske kirken
- 1.6.2 Den finske evangelisk-lutherske kirken
- 1.6.3 Den danske folkekirke

2 Konklusjon - Hvorfor undertegne nå?

3 Signaturforklaringen

1 SAKSFREMSTILLING

1.1 Leuenberg-konkordien (LK) og Leuenberg kirkefelleskap (LKF):

Kort presentasjon av saken

I dagens Europa møter finner vi en rekke forskjellige protestantiske kirker. Alle har sitt utspring i reformasjonen, men bygger på forskjellige bekjennelsesskrifter. På tross av den felles reformatoriske arven, forblir kirkene atskilte. Både lutherske og reformerte kirker lever side om side, samtidig som man i dag har samarbeid mellom de fleste av disse kirkene og som inkluderer alter- og prekestolfelleskap.

Etter andre verdenskrig oppstod det et sterkt ønske om å *etablere kirkefelleskap mellom reformerte, lutherske og unerte kirker i Europa*. Spenningsene og splittelsene under krigen var store og smertefulle og en følte et påtrengende behov for å avklare motsetningene som hadde fulgt med disse kirkene helt siden reformasjonstiden og til å *kunne stå sammen som kirker på basis av et felles bekjennelsesgrunnlag*.

Utviklingen fram mot Leuenberg-konkordien er ikke bare et resultat av teologiske samtaler, men det er også en hel rekke med ikke-teologiske faktorer som har spilt inn: Opplevelsene fra den annen verdenskrig og kirkekampen gjorde behovet for en konsolidering av de lutherske, unerte og reformerte kirker tydelig. Allerede i 1934 fikk denne konsolideringen sitt uttrykk i bekjennelsen fra Barmen og dens tolkning av hva som er det sentrale i evangeliet. Situasjonen i Europa og behovet for en avklaring i forhold til det rent praktiske samlivet mellom de forskjellige kirkesamfunn var også med som en grunnleggende motivasjon.

Det ble ført inngående læresamtaler over mange år med deltakere fra mange land, deriblant også Norge. Ulike stadier i denne prosessen førte så fram til at en i 1973 sluttførte den såkalte *Leuenberg-konkordien (LK)*. Den er et forholdsvis kortfattet og komprimert dokument som behandler de sentrale punktene i luthersk og reformert forståelse av evangeliet og sakramentene. Den konkluderer med at *hvor det læres og forkynnes i samsvar med denne konkordien, har ikke lærefordømmelsene fra reformasjonstiden gyldighet*.

Dokumentet sier at *kirkene som slutter seg til denne felles forståelse av sentrale punkter i evangeliet, tilbyr hverandre alter- og prekestolfelleskap*.

I dag er det tilnærmet 100 kirker som har skrevet under konkordien, deriblant alle de tyske kirkene innenfor Den Evangeliske Kirken i Tyskland (EKD), de lutherske kirkene i Frankrike, den irske presbyterianske kirken, Church of Scotland, de protestantiske kirkene i Nederland, Belgia, Sveits, Østerrike, Ungarn og Italia. Mange av disse kirkene har Den norske kirken tradisjonelt et nært forhold til og samarbeid med, slik som for eksempel Church of Scotland.

På tross av deltakelse fra de fleste nordiske lutherske kirkene i denne prosessen var det av forskjellige grunner ingen av disse kirkene som skrev under Leuenberg-konkordien, heller ikke Den norske kirke. På 70-tallet ble dette bl.a. begrunnet med at man ikke hadde kirkelige ordninger for å inngå slike avtaler, og at det heller ikke var et sentralt økumenisk spørsmål i Norden, hvor det knapt finnes reformerte kirker. Imidlertid fortsatte læresamtalene og det har i hele perioden alltid vært en representant fra de nordiske kirkene i eksekutivkomitéen for disse samtalene. Det som i utgangspunkt først og fremst var et forum for læresamtaler har i de senere år utviklet seg til et nærmere samarbeid innenfor rammen av det såkalte «*Leuenberg kirkefelleskap*» (LKF), («*Leuenberger Kirchengemeinschaft*»). Dette har skjedd ut fra konkordiens målsetning om størst mulig samordning i vitnesbyrd og tjeneste for verden (LK §29).

Noen av signaturkirkene, spesielt minoritetskirkene i Syd- og Østeuropa, ønsker at fellesskapet skal markere seg som protestantisk røst i Europa, eventuelt i form av en «protestantisk synode» for å styrke det protestantiske fellesskapet.

Denne konsolideringen av kirkefellesskapet etter generalforsamlingen i 1992 (Budapest) har gjort at flere har begynt å legge vekt på det arbeid som foregår. Noen av de nordiske kirkene har spurt hva det innebærer av forpliktelser å delta i en europeisk protestantisk organisasjon og hvilke teologiske standpunkter man eventuelt gir sin tilslutning til utover det som står i selve konkordieteksten.

I 1992 ble de nordiske kirker tilskrevet av eksekutivkomiteen og bedt om å ta opp spørsmålet på nytt, bl.a. med den begrunnelse at det var ønskelig at de »reformatoriske kirker i Europa» benyttet de nye muligheter til å utvikle sitt fellesskap i et forenet Europa. Det ble besvart at dette skulle drøftes i fellesskap i Norden og etter at arbeidet med Porvooavtalen var sluttført. Derfor har Teologisk Nemnd under Mellomkirkelig Råd behandlet saken på nytt i 1997 og 1998, der man konkluderte med at den prinsipielle tilslutningen til konkordien er ønskelig og at man ønsker å utdype sitt syn gjennom en signaturforklaring som følger med selve undertegnelsen.

Følgende argumenter blir trukket frem når det argumenteres for Den norske kirkes undertegning av LK:

- Omfattende høringsrunder i Den norske kirke har bekreftet at LK gir en tilstrekkelig avklaring på lærestridighetene mellom kirkene, og at det er en grunnleggende enighet om evangeliets forkynnelse og sakramentenes forvaltning, som er i samsvar med vår kirkes bekjennelse slik det kommer til uttrykk i Confessio Augustana VII.. Denne avklaringen kan danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap og et ordnet økumenisk forhold mellom våre kirker.
- Den norske kirke har i dag, i motsetning til på 70-tallet, kirkerettslige strukturer som kan vedta en slik undertegning.
- Det er i samsvar med Den norske kirkes økumeniske målsetninger å arbeide videre for å etablere forpliktende og egnete former for virkeliggjørelsen av fellesskap mellom europeiske kirker. Ut fra de vurderingene som har kommet frem i de sentrale instanser i vår kirke vil Leuenberg-konkordien være kompatibel med de andre forpliktende avtaler som Den norske kirke har inngått, slik som Porvooavtalen og avtalen med Metodistkirken i Norge.
- En undertegning av Leuenberg-konkordien innebærer ikke at vi opphever vår egen bekjennelse. Den vil være en viktig presisering av Den norske kirkes økumeniske engasjement og profil.
- En undertegning av konkordien vil realisere en felles målsetning i Det lutherske verdensforbund om å videreutvikle forholdet både til de anglikanske kirkene og til kirkene som tilhører den reformerte tradisjon. Kontakten med signaturkirkene i Leuenberg-kirkefellesskapet krever at Den norske kirke tar stilling til hvordan forholdet skal utvikle seg og hvilken basis det skal bygges på. Fellesskapet med kirkene i Europa kan føre til en gjensidig berikelse i et bredere protestantisk økumenisk fellesskap.

Når det her skal redegjøres for bakgrunnen til at en underskrift av LK fra Den norske kirkes side nå skal vurderes igjen, må det både tas hensyn til *konkordien* med bakgrunnen for dens tilblivelse og dens teologiske karakter og Den norske kirkes vurdering av selve konkordien. I tillegg er det nødvendig å redegjøre for *utviklingen siden 1973* og de teologiske vurderingene som er avgjørende for en eventuell tilslutning til LK og LKF. Dessuten vil det være nødvendig å vurdere dette i forhold til de øvrige

økumeniske avtaler Den norske kirke har inngått, ikke minst avtalen med de anglikanske kirkene (Porvoo-avtalen).

Behovet for å få et ordnet økumenisk forhold til disse kirkene er hovedgrunnen til at man, på grunnlag av en fornyet vurdering i Teologisk Nemnd i 1997/1998 og med en anbefaling fra Bispemøtet og Mellomkirkelig Råd nå vurderer å skrive under konkordien som basis for alter- og prekestolfellesskap. Det vil også legge grunn for en aktiv og kritisk deltakelse i Leuenberg kirkefellesskapet.

En grunnleggende anerkjennelse av avklaringene av de dogmatiske stridighetene slik den foreligger i LK og slik den ble presisert av kirkene i de påfølgende dokumenter skal synliggjøres gjennom en *undertegnelse av konkordien*. En tydeliggjøring av den økumeniske forpliktelsen Dnk har overfor andre kirker og en del kritiske merknader i forhold til trekk ved Leuenberg kirkefellesskapet kan synliggjøres gjennom en *signaturforklaring* som kan følge med selve undertegningen av konkordien.

1.2 Forhistorien

1.2.1 Leuenberg-konkordiens forhistorie og teologiske hovedtrekk

1.2.1 a Reformasjonstidens «indreprotestantiske» lærestridigheter som bakgrunnen for utviklingen frem mot Leuenberg-konkordien

«Calvin er en meget lærd mann, men når det gjelder sakramentene tar han feil.» (Martin Luther, *WA TR* 5,6050). Denne bordtalen som Luther holdt i 1540, gir uttrykk for både anerkjennelse og bekymring. Luther gikk mot de partiene i den reformatoriske fløyen som setter spørsmålsteget ved at Kristus virkelig er tilstede (Kristi realpresens) i brød og vin under nattverden, Calvin og særlig Zwingli med hans etterfølgere. Der vender man seg mot tanken om at Kristus er tilstede legemlig i nattverdens elementer: Kristus er i himmelen, og brød og vin er bare tegn på fellesskapet med Kristus. Dermed avvises både den romersk-katolske læren om at det skjer en reell forvandling av elementene (transsubstansiasjonslæren) og den lutherske læren om at Kristus er tilstede i elementene under nattverdsfeiringen. Lutheranerne gikk ut fra at Calvin og Zwingli hadde den samme forståelsen av nattverden. Dette var bare delvis riktig: Calvin holdt også fast ved at Kristus må lokaliseres i himmelen, men understreket, som luthernerne, at det skjer et reelt møte mellom den troende og Kristus i nattverden gjennom Den Hellige Ånds virke. Men Calvin avviste, at en som ikke tror, mottar Kristi legeme under nattverden. (Johannes Calvin, *Institution chrétienne*, IV, 17,10.)

Det er nettopp debatten rundt *Kristi nærvær i nattverden* som var det største stridspunktet mellom den lutherske og den reformerte læren. Striden dreier seg ikke bare om nattverdsforståelsen i og for seg, men også læren om Kristus: Både Zwingli og Calvin la stor vekt på forskjellen mellom Kristi guddommelige og menneskelige natur. Det var bare den guddommelige som kunne være tilstede under nattverden.

Luther derimot la vekt nettopp på *sammenhengen mellom de to naturer*. Luther gjorde tydelig at det var viktig å fastholde nettopp dette for å unngå å falle tilbake til tidligere utsagn om Kristus, der hovedvekten ble lagt på Kristi menneskelige natur og Kristus som forbilde, men enheten mellom Kristi menneskelige og guddommelige natur ikke kom frem (nestorianisme). (Luther, *Vom Abendmahl Christi. Bekenntnis; WA* 26,322.) Dette kristologiske spørsmålet fikk også stor betydning for tolkningen og forståelsen av Jesu lidelse: For Zwingli var det Jesu menneskelige natur som led, mens det for Luther var avgjørende for hele frelseslæren at Kristus led som Gud og mennesket.

Kristus er i følge Luther fullt og helt tilstede under nattverden, og alle som mottar vin og brød, mottar hans legeme og blod. Dette gjelder uansett om den som mottar sakramentene er troende eller ikke.

Også den som ikke tror, mottar Jesu legeme og blod, men til dom.(Sml. *Konkordieformelens Epitomé*, BSLK S.796). Luther utvikler læren om at Kristi guddommelighet og menneskelighet ikke må skilles fra hverandre, heller ikke i forhold til nattverdslæren, med utgangspunkt i den oldkirkelige lære om Jesu to naturers delaktighet i hverandre («communicatio idiomatum»). Kristus som Gud og menneske har som den opphøyete del i Guds nærvær over alt og er ikke knyttet til noe «himmelsk» sted. Dette gjelder også i Kristi frelsende nærvær i nattverden.

I *dåpslæren* blir motsetningene rundt læren om Kristus og enheten mellom det guddommelige og det menneskelige, mindre betydningsfulle, men er allikevel tilstede. Innenfor de reformerte kirkene tolkes Calvins lære noe forskjellig på dette punktet. Noen tolker Calvins lære slik at dåpen ikke er grunnlaget for frelsen, men den formidler erkjennelsen av frelsen. Med andre ord: Dåpen har ingen frelsende funksjon. Calvintolkningen på dette punktet er omstridt innenfor reformerte kretser idet andre hevder at også Calvin kunne vektlegge dåpens frelsende funksjon. (Sml. J.Cauvin, *Institution chrétienne IV*, 15,2.)

Calvin la vekt på Guds opphøyethet, guddommelighet og Guds totale uavhengighet og suverenitet i forhold til skaperverket. Det førte ham til utformingen av den *dobbelte predestinasjonslæren*. Guds evighet og absoluttet fører til at Gud har forutbestemt noen til frelse, andre til fortapelse. De lutherske teologene avviste denne tankegangen, fordi den etter deres mening gjør Gud til et «udyd» og fordi et slikt syn ikke lar seg forene med Guds nåde og barmhjertighet. Striden rundt predestinasjonslæren dreide seg om forståelsen av Guds rettferdighet, om rettferdiggjørelsen.

Disse læreforskjellene, som har med selve sentrum i frelsesbudskapet å gjøre, blir tydelig i de gjensidige fordømmelsene slik de framtrer i de respektive bekjennelsesskrifter. Den augsburgske bekjennelse (CA X) avviser alle som ikke bekjenner at Kristus virkelig er til stede under nattverden (realpresensen): »Om Herrens nattverd lærer de at Kristi legeme og blod i sannhet er til stede og blir utdelt til dem som er med og eter i Herrens nattverd. Og de misliker dem som lærer annerledes.»

Denne avvisningen blir videreført og forklart i Konkordieformelen (Epitome og solida declaratio, Art.7). Konkordieformelen går også imot Zwinglis og Calvins kristologi (Epitome og solida declaratio, Art.8) og imot den calvinistiske forståelsen av predestinasjonen (Epitome og solida declaratio, Art.11). Sammen med de oldkirkelige bekjennelsene er bare Confessio Augustana og Luthers Lille Katekisme læregrunnlag for kirkene i Danmark og Norge. I andre land og fyrstedømmer ble alle de lutherske bekjennelsesskriftene, samlet i Konkordieboken, regnet som læregrunnlag.

Disse teologiske stridighetene dannet grunnlaget for splittelsen mellom de lutherske og de reformerte kirker fram til vårt århundre. Dialogforsøkene i det 16. og 17. århundre førte ikke fram til en løsning. Dannelsen av de «unerte kirker» i Tyskland i det 19.årh. skjedde hovedsaklig av politiske årsaker. Splittelsen var i utgangspunkt dyptgripende og dreide seg om kjernen i forståelsen av evangeliet.

Disse splittelsene var utgangspunkt for de ulike kirkedannelsene innenfor den protestantiske tradisjonen og bakgrunnen for at vi i dag har protestantiske kirker som baserer seg på enten den lutherske eller den reformerte bekjennelsen, eller videreføring av disse. Alle disse kirkene har sitt utspring i reformasjonstidens store omveltninger og motstanden mot læren innenfor den katolske kirken på denne tiden.

1.2.1 b Teologiske hovedmomenter i LK

b1 Dialogens utvikling fram mot Leuenberg-konkordien

I flere europeiske land var relasjonene mellom de lutherske og reformerte kirker blitt tettere i løpet av det 19. og 20. århundre. Mange kirker i Nederland, Frankrike og forskjellige landsdeler i Tyskland hadde alter- og prekestolfelleskap allerede før de teologiske dialogene tok til.

Man begynte å spørre seg: Er forståelsen av disse dogmatiske stridspunktene i dag slik at fordømmelsene som ble uttalt på reformasjonstiden gjelder disse kirkene og deres lære? Er lærefordømmelsene virkelig kirkesplittende i dag?

Den første nyere dialogen som dannet startfasen i utviklingen mot Leuenberg-konkordien tok til i Nederland og hadde nattverden som hovedtema. I 1956 kom man fram til ti teser for en felles nattverdsforståelse. Parallelt til denne dialogen fant det sted en dialogrunde i Tyskland, som ledet fram til tesene fra Arnoldsheim om »nattverden». Både lutheranerne og reformerte bekreftet her med utgangspunkt i nyere eksegetiske og historiske overveielser at *Kristus virkelig er tilstede (realpresens) i nattverdselementene*. Fra 1959 hevdes det at de konfesjonelle forskjellene ikke danner grunnlag for kirkesplittelsen lenger. I tillegg til disse samtalene ble det ført dialoger i Frankrike, som i 1964 ledet fram til «tesene fra Lyon» om Guds ord og den Hellige Skrift, dåp og nattverd. Disse bilaterale nasjonale dialogene mellom de reformerte og lutherske kristne danner grunnlag for dialogene på det internasjonale nivået, som kom i gang fra 1955. I årene 1956-1960 ble det ført atskillige samtaler i Arnoldsheim og Liebfrauenberg, der Skriftautoriteten (1957), Kristi nærvær (1958), dåpen (1959) og nattverden (1960) ble drøftet. Disse dialogene skulle danne grunnlag for en framtidig lærekonsensus mellom lutheranerne og de reformerte.

En videre rekke med dialoger fant sted 1964-1967 i Bad Schauenburg. Her var hovedfokus forståelsen og tolkningen av de respektive tradisjoners utvikling siden det 16. årh., for å bli kjent med rekkevidden i forskjellene. Man konstaterte at de klassiske læreforskjellene ikke er overvunnet fullstendig, men at de allikevel må tolkes i rammen av en større konsensus, som gjør at man nå kan se dem som et uttrykk for mangfoldet innenfor den samme kirkefamilien.

Disse dialogene og deres positive resultater dannet igjen grunnlaget og utgangspunktet for en rekke samtaler i Leuenberg (Sveits) 1969-1973 med fokus på kirken og kirkefelleskapet i vid forstand. Målet var å se hvordan overenstemmelsene i punktuelle lærespørsmål (evangeliets forståelse, dåpen, nattverden, kristologien) kunne danne grunnlag for et nytt kirkelig felleskap mellom de to tradisjoner.

Konkordien som ble utarbeidet skulle oppfylle tre krav:

a.) Det skulle være en erklæring som gir uttrykk for kirkenes samstemmighet i *forståelsen av evangeliet*.

b.) Erklæringen måtte vise at *lærefordømmelsene*, slik de kommer til uttrykk i bekjennessskriftene, ikke lenger rammer de respektive kirkers forståelse av de omstridte lærepunkter *i dag*. Mao.: De forskjellene som fortsatt finnes i tolkningen av den rette lære, kirkeordning og livsform har ikke lenger kirkesplittende betydning.

c.) På grunnlag av denne enigheten i forståelsen av evangeliet skulle det opprettes *alter- og prekestolfelleskap* mellom de deltakende kirker. Dette impliserer også en gjensidig anerkjennelse av hverandres embete og ordinasjon.

b2 Leuenberg-konkordien: En teologisk gjennomgang

12.-16.mars 1973 ble Leuenberg-konkordiens endelige tekst gjort ferdig, deretter sendt kirkene til undertegnelse. Denne skulle danne grunnlag for kirkefelleskapet mellom de lutherske, reformerte og de unerte kirker, dessuten de nært beslektete førreformatoriske kirker, waldenserne og de bøhmiske brødre.

Både for lutheranerne og de reformerte er grunnlaget for kirkefelleskapet evangeliets forkynnelse og forvaltningen av sakramentene i overensstemmelse med Guds ord. (Jfr.CA VII og Institutio IV,1,9.)

I vår lutherske kontekst er det spesielt Confessio Augustana VII som står sentralt når man vil tilrettelegge betingelsene for kirkelig enhet. Confessio Augustana VII (Om kirken): »Like ens lærer de at det alltid vil forbli én hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Og til sann enhet i kirken er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene. Men det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker. Som Paulus sier: 'Én tro, én dåp, én Gud og alles far osv.' ».

Dette danner også grunnlaget for tenkningen i Leuenberg-konkordien: «De delaktige kirker er overbevist om at de i fellesskap har del i Jesu Kristi ene kirke og at Herren frigjør og forplikter dem til felles tjeneste.» (Art.34, LK) Kirkene forplikter seg til felles vitnesbyrd og tjeneste i troen på Den Hellige Ånds enende kraft. (Art.35, LK).

I denne sammenheng ble også *forståelsen av Guds ord og Skriftens autoritet* drøftet. Under dialogene som pågikk og førte fram til Leuenberg-konkordien, var det en del teologer som hevdet at Skriftsynet var den egentlige hovedforskjellen mellom det lutherske og det reformerte synet. Det ble hevdet at det for Luther ikke var Skriftens autoritet som var utgangspunktet, men det hermeneutiske prinsippet om rettferdiggjørelsen ved tro. Dette prinsippet skulle være nøkkelen som muliggjør en rett forståelse av Skriften. Videre ble det påpekt at Calvin og Zwingli ikke tok utgangspunkt i et hermeneutisk prinsipp slik som Luther, men i kravet om Skriftens autoritet som kommer forut for enhver menneskelig overlevering. Dialogene som ble ført, viser en stor enighet som munner ut i en dynamisk forståelse av *Guds ord som «promissio»*. Skriftens normative karakter vektlegges, men det gjøres tydelig at det er Guds frelsesgjerning i Jesus Christus som gjør Skriften til et sant og levende ord og den Hellige Ånds redskap. LK tar derfor ikke stilling til dette problemfeltet, idet man går utfra at Skriftens autoritet er grunnlaget for begge kirkefamilier på tross av forskjellige nyanser i den konkrete tolkningen. I LK 13 blir denne grunnleggende enigheten tydelig: Skriften bevitner evangeliet, hvilket det er kirkens oppgave å formidle videre gjennom forkynnelse, gjennom ord og sakrament. Gjennom ordets forkynnelse og sakramentsforvaltningen er Kristus tilstede ved Den Hellige Ånd.

Denne enigheten er så grunnleggende at man ikke anser underordnede spørsmål som f.eks. forholdet NT-GT, forholdet mellom ord og sakrament og lov/evangelium som kirkesplittende faktorer.

De store internasjonale økumeniske organisasjonene Faith and Order, Det Lutherske verdensforbundet og Det reformerte verdensforbundet var aktive i prosessen frem mot ferdigstillingen av konkordien og anbefalte sine medlemskirker å undertegne den.

LK skal forstås som en del av det økumeniske engasjement på global basis. LK 46: »Idet de delaktige kirker erklærer og virkeliggjør kirkefelleskap seg imellom, handler de ut fra forpliktelsen til å tjene det økumeniske fellesskap mellom alle kristne kirker.» Intensjonen for signaturkirkenes samarbeid er å være et ledd i det verdensvide

samarbeidet mellom kirkesamfunnene i deres arbeid for kirkelig enhet. LK skal forstås som et positivt bidrag (LK 47) og en motivering til lignende samtaler med andre kirkesamfunn. (Jfr. LK 49).

Leuenberg-konkordien er delt opp i fire hovedledd:

1.) «*Veien til fellesskap*» beskriver motivasjonen og bakgrunnen for selve arbeidet med konkordien. Her nevnes det bl.a. «nyere tids problemer, utviklingen av skriftforskningen, de kirkelige vekkelser og den gjenoppdagede økumeniske horisont», ved siden av erfaringen av nødvendigheten av å stå sammen «i tider med felles lidelse». (art.5)

2.) Del II beskriver «*Den felles forståelse av evangeliet*» som i henhold til Confessio Augustana VII vil være tilstrekkelig for å kunne anerkjenne hverandres kirker som fullverdige kirker. Her konsentrerer man seg om de reformatoriske hovedpunkter i henhold til CA VII, evangeliet, som utfoldes som rettferdiggjørelsesbudskapet, slik vi får del i det gjennom forkynnelse, dåp og nattverd.

3.) Del III tar for seg «*Den oppnådde overenskomst i forhold til reformasjonstidens lærefordømmelser*». Her formuleres det en grunnleggende fellesforståelse av nattverden, kristologien og predestinasjonen. En grunnleggende anerkjennelse av denne forståelse fører til at lærefordømmelsene i de reformatoriske bekjennelsesskriftene ikke lenger rammer læren slik den foreligger i kirkene i dag (LK 27). Dette innebærer at forskjellene i gudstjeneste- og fromhetsliv og i utformingen av kirkelige strukturer ikke har kirkesplittende karakter selv om de kan oppleves som meget betydelige for de enkelte menighetene.

4.) Del IV, «*Erklæring og virkeliggjørelse av kirkefellesskap*», prøver å tydeliggjøre kirkefellesskapets karakter: «(...) på grunnlag av det samsvar som er oppnådd i forståelsen av evangeliet tilkjenner (kirkene) hverandre fellesskap om ord og sakrament og tilstreber et størst mulig samsvar i vitnesbyrd og tjeneste overfor verden» (LK 29).

Dette betyr ikke at kirkene som slutter seg til konkordien skal oppgi forpliktelsen på sine bekjennelsestekster eller hensynet til sine respektive tradisjoner. Konsekvensene er et samsvar i forståelsen av evangeliet og en bekreftelse av at de lærefordømmelser som er uttalte i bekjennelsesskriftene ikke gjelder læren til de kirker som slutter seg til konkordien. Dette vil danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap.

En underskriving av konkordien impliserer ikke konkrete kirkerettslige konsekvenser, men kirkene forplikter seg allikevel til å ta hensyn til Leuenberg-konkordien i forhold til sine ordninger og i forhold til sine egne økumeniske samtaler og avtaler med andre kirkesamfunn.

Et av de spørsmålene som måtte avklares var selve *dåpslæren*: Lutheranernes forståelse av dåpen som frelsesmiddel lot seg i utgangspunktet vanskelig forene med de reformertes forståelse av dåpen som en bekreftelse på frelsen. Forståelsen av dåpen som et løfte gir mulighet for at dåpen er en bekreftelseshandling på frelsen blir forenlig med både det lutherske og det reformerte synet. Dåpen er ufravikelig knyttet til Guds løfte. («*promissio*»-begrepet). Dette skaper en forbindelseslinje mellom de forskjellige nyanser når det gjelder forståelsen av dåpen. Dessuten påpekes nødvendigheten av troens svar på dåpens gave, innlemmelsen i de troendes samfunn gjennom dåpen, det frelsende samfunnet med Kristus gjennom dåpen og nødvendigheten av at det nye livet skal preges av dåpen. Dialogene fram mot Leuenberg-konkordien tar sitt utgangspunkt i det eksegetiske arbeidet med dåpstekstene, bl. a. Rom 6.

LK 14 vektlegger at dåpen skal skje med vann i den treenige Guds navn. «*I den tar Jesus Kristus ugjenkallelig mennesket som er prisgitt synden og døden opp i sitt*

frelsende samfunn, for at det skal være en ny skapning.» På denne måten overvinnnes de luthersk-reformerte stridighetene fra reformasjonstiden.

Med begrepet "ugjenkallelig" skal det vektlegges at Jesus Kristus som det handlende subjekt står fast ved det løftet som er gitt ved dåpen, og at Gud binder seg selv til dåpen. Det betyr ikke at mennesket ikke kan vende ryggen og si nei til Gud og til frelsen det får gjennom dåpen. Mao.: Det er Guds frelsestilsagn som er ugjenkallelig, men ikke menneskets holdning til dåpens gave.

Tilnærmingen omkring *nattverdsforståelsen* kan betraktes som et stort framskritt, på tross av at det har kommet kritikk fra luthersk hold om at konkordien på dette punktet ikke i tilstrekkelig grad tydeliggjør den lutherske vektlegging av Kristi virkelige nærvær (realpresensens). Konkordien fremhever en nær forbindelse mellom det forkynte ord og nattverdselementene. LK 15: «*I nattverden gir den oppstandne Jesus Kristus seg i sitt legeme og blod som er hengitt for alle, ved sitt løftesord med brød og vin. Derved meddeler han oss syndsforlatelse og befri oss til et nytt liv i tro.[...]*» På denne måten bekreftes det at Kristus virkelig er til stede i nattverden. Kristi «lokalisering» i himmelen og vektlegging av at nattverden er et minnemåltid (Zwingli) blir ikke nevnt som del av nattverdsforståelsen, men avvist (LK 19). Den grunnleggende enigheten skisseres i LK 15-17, og reformasjonstidens lærefordømmelser avvises i art.18-20. Her vektlegges det at Kristus virkelig er tilstede under nattverdsfeiringen og gir seg selv til alle som tar imot nattverdelementene, ikke bare til de troende. Realpresensen forstås og tolkes dynamisk: Kristus gir seg selv i elementene slik at mennesket får del i hans samfunn.

I LK 18 forstås nattverden både som nådemiddel og gave: Nattverden bekrefter ikke bare troen under forutsetningen av at det sanne møtet mellom de troende og Gud skjer et annet sted, men det vektlegges at Gud i nattverden gir seg selv til den troende til samfunn med ham. Nattverden er ingen magisk handling, men den er knyttet til den personlige relasjonen som de troende har med Kristus.

Realpresensen blir også tydelig i LK 19.: At Kristus virkelig er til stede under nattverden må tolkes i lys av læren om frelsen i Kristus. Gjennom sakramentet får vi del i Jesu legeme og blod til vår frelse. *Hvordan* Jesus er tilstede i elementene er et underordnet spørsmål og kan forstås forskjellig. Det viktige er vektleggingen av *at* Jesus *virkelig* er tilstede. En grunnleggende konsensus om at Kristus gir seg til oss i nattverdselementene, er ifølge LK tilstrekkelig for å kunne konstatere at nattverdsforståelsen ikke har kirkesplittende funksjon lenger.

Når det gjelder reformasjonstidens forskjeller i kristologisk tenkning gjør LK 21-23 det tydelig at det her dreier seg om forskjellig vektlegging, men ikke om en grunnleggende uenighet.

På samme måte nyanseres stridighetene rundt *predestinasjonslæren*: LK 24 vektlegger Guds ubetingete og universelle frelsesvilje som gjelder alle og som kommer til uttrykk i evangeliet. Dette danner grunnlaget for den frelsesvissheten vi alle kan ha. LK 25 avviser forestillingen om en forutbestemmelse til fortapelse. Dermed har de reformerte kirker i praksis gått bort fra den calvinistiske vektlegging av en dobbel predestinasjon.

Rettferdiggjørelseslæren var ikke noe stridspunkt mellom de reformerte og de lutherske kirker på reformasjonstiden. Derfor vies den liten oppmerksomhet i dialogene. LK 4: «*Tilsvarende har de avlagt vitnesbyrd om Guds frie og ubetingete nåde i Jesu Kristi liv, død og oppstandelse for enhver som tror dette løfte.*» Når det derfor skal utfoldes hva som er kjernen i en felles forståelse av evangeliet, tar man utgangspunkt i rettferdiggjørelsesbudskapet som budskapet om Guds frie nåde. LK 8: «*Den rette forståelse av evangeliet har de reformatoriske fedre brakt til uttrykk i læren om rettferdiggjørelsen.*» Både de lutherske og de reformerte kirkene er enige i at Kristus er

den eneste frelsesmidler og det eneste grunnlaget for all kirkelig lære og liv. Denne frelsen er at synderen blir erklært rettferdig av tro alene, og mennesket får del i denne frelsen gjennom nådemidlene ord og sakrament.

Spenningen her ligger i utgangspunkt i det at lutheranerne ser på rettferdiggjørelseslæren som selve sentrum ved evangeliet, mens de reformerte vil ta utgangspunkt i troen på evangeliet i Jesus Kristus. Gjennom Leuenbergsamtalene og i konkordieteksten blir det tydelig at det her dreier seg om *to sider av samme sak*, og at det i praksis består enighet i vektleggingen av nettopp rettferdiggjørelseslæren. Felles forståelse av evangeliet bunner nettopp i felles forståelsen av «rettferdiggjørelsesbudskapet som budskapet om Guds frie nåde» (LK 6-12.)

Med andre ord: Evangeliet er nettopp budskapet om rettferdiggjørelsen, og blir dermed midtpunktet i Leuenberg-konkordien (LK 6-12). Synderen blir erklært rettferdig for Kristi skyld, ved tro. Leuenberg-konkordien gjør, på samme måte som Confessio Augustana IV, tydelig at det dreier seg om en fremmed rettferdighet. Dog er det ikke rettferdiggjørelseslæren som er sentrum i det bibelske budskapet, men Jesus Kristus selv som er sentrum og «eneste frelsesmidler», og «budskapet om rettferdiggjørelsen som budskapet om Guds frie nåde utgjør målestokken for all kirkens forkynnelse.» (Art.12)

Rettferdiggjørelsen blir på denne måte forstått som en helhetstolkning av Jesu frelsesverk, og dermed helt grunnleggende for begge tradisjoner. For de reformerte teologer, som tradisjonelt har beskyldt lutherdommen for flukt fra det etiske ansvaret i verden (kvietisme) er det viktig at rettferdiggjørelsesbudskapet, forstått på denne måten, har etiske konsekvenser, den «gjør de kristne fri til ansvarlig tjeneste i verden og rede til også å lide i denne tjeneste.» De kristne frigjøres til «jordisk rettferd og fred mellom de enkelte mennesker og mellom folkene.» (LK 11)

Rettferdiggjørelsen har ifølge LK 9 også alltid betydning for den videre utviklingen i verden (eskatologisk dimensjon), og ifølge LK 10 betydning for kirkene, deres utforming og oppdrag (ekkesiologisk dimensjon).

På denne måten danner nettopp rettferdiggjørelseslæren grunnlaget for den luthersk-reformerte felles forståelsen av evangeliet.

1.2.1 c Konkordiens praktiske følger for forholdet mellom kirkene

Leuenberg-konkordien og Leuenberg kirkefelleskapet skulle altså ha som konsekvens *alter- og prekestolfelleskap som innebærer en gjensidig anerkjennelse av hverandres embete*. LK 29: »Kirkefelleskap i denne konkordiens forstand betyr at kirker med forskjellig bekjennelsesstatus på grunnlag av det samsvar som er oppnådd i forståelsen av evangeliet, tilbyr hverandre samfunn om ord og sakrament og tilstreber en størst mulig samsvarighet i vitnesbyrd og tjeneste overfor verden.»

Konkordien impliserer ikke en strukturell sammenslåing av kirkene. Heller ikke bekjennessskriftene og deres gyldighet innenfor de enkelte kirkene skulle affiseres av en tilslutning til konkordien. *Hver kirke holder fast ved sine bekjennessskrifter og sitt konfesjonelle grunnlag. LK skal leses i lys av ens egne bekjennessskrifter*. Den vil ikke stå i motsetning til bekjennelsen, men utdype den i det den viser til en grunnleggende enighet om det sentrale ved evangeliet som består mellom den lutherske og den reformerte tradisjonen.

Det er viktig å se selve utviklingen og framgangsmåten fram mot konkordien: Først måtte læreforskjellene drøftes og overvinnes, i den andre fasen måtte man komme fram til en felles forståelse av hva «kirkefelleskap» innebærer. Dialogen skulle ikke være slutt ved selve undertegnelsen av konkordien, men skulle videreføres i samtaler og konkrete studieprosjekter. Der det fortsatt finnes dyptgående teologiske forskjeller, er disse av en slik art at de ikke har kirkesplittende karakter fordi den grunnleggende

enigheten om evangeliet består. Gjennom LK forpliktet kirkene seg til samarbeid i vitnesbyrd og tjeneste (LK 35-36) og til fortsatt teologisk arbeid (LK 37-41) om spørsmål som forholdet mellom lov og evangelium, dåpspraksis, embete og ordinasjon, etc.

Spørsmål om organisatorisk sammenslutning mellom enkelte kirker må avgjøres av de enkelte kirker selv i deres situasjon (LK 44). Dog henvises det til det positive ved et levende mangfold i gudstjenestelivet, kirkeordning, diakonal innsats, etc. (LK 45).

Kirkefellesskapet på europeisk område skal bidra til å tjene det økumeniske fellesskapet mellom alle kirker og vil gi nye impulser for andre økumeniske dialoger.

1.3 Den norske kirken og Leuenberg-konkordien

1.3.1 Den norske kirkes engasjement i prosessen og vurderingen av Leuenberg-konkordien

Vurderingen av Leuenberg-konkordien har en lang historie i Norge. Både et første utkast til konkordien og den endelige konkordieteksten var på omfattende høringsrunder i Den norske kirke.

Mars 1972 anbefalte *Norsk Teologisk Nemnd for mellomkirkelige spørsmål* (mot en stemme) at Den norske kirke «i prinsippet forbereder seg på å gi sin tilslutning til den forelagte konkordie med de konsekvenser dette innebærer i anerkjennelse av prekestofellesskap og felles nattverdfeiring med de kirker som undertegner konkordien.» Det ble dog lagt frem en rekke forslag til forbedringer i forhold til nattverds- og dåpsforståelsen. Dokumentet var på en *første* høringsrunde og fikk en grundig vurdering hos alle instansene:

Teologisk Fakultet anbefalte i sin uttalelse fra 6. november 1972 underskriving, men kom med noen kritiske merknader i forhold til konkordiens kortfattet og til dels utilstrekkelighet når det gjelder sakramentslæren: »Det teologiske fakultet ser for sin del den utviklingen som er i gang som gledelig og vil med de bemerkninger som fremsettes nedenfor kunne anbefale en foreløbig norsk tilslutning til det fremlagte dokument for videre arbeid.»

Et flertall på 6 av medlemmene til *Menighetsfakultetets lærerådet* stilte seg oktober 1972 positivt til selve saken som konkordieutkastet representerte. De godtok også metoden, men hadde visse innvendinger. Derfor tilrådte Menighetsfakultet ikke en underskrift, av teologiske grunner: Det ble etterlyst teologisk klarhet og en mer tydelig luthersk profilering, ikke minst i forhold til nattverdslæren (realpresens), dåpslæren og lov og evangelium. 2 av lærerrådets medlemmer, brødrene Leiv og Sverre Aalen, utgjorde et mindretall som ikke ønsket å gå videre i det hele tatt med disse samtaler og ga en kritisk bedømmelse av resultatet så langt.

Norsk Teologisk Nemnd la vekt på å klargjøre spørsmålet om konkordietekstens funksjon og konkordiens intensjon. Nemnda fant mange positive momenter i konkordien, både når det gjelder metoden (læresamtale), tilslutningen til de oldkirkelige symbolene, synet på predestinasjonen som svarer til Bibelens intensjon, rettferdiggjørelseslæren, etc. Norsk Teologisk Nemnd kom dog med kritiske merknader når det gjelder konkordiens presisjonsnivå i forhold til sakramentslæren.

Mellomkirkelig Råd oversendte saken til *Bispemøtet*, som kom med et positivt, men noe avventende vedtak. Bispemøtet avga på bakgrunn av de inkomne uttalelser under sak 9/72 en uttalelse som er den mest inngående vurdering av saken Bispemøtet hittil hadde gjort. Uttalelsen konstaterer med tilfredshet at det har skjedd en viss

teologisk tilnærming mellom de lutherske og de reformerte kirker. Etter en del konkrete innvendinger mot teksten konkluderer Bispemøtet med følgende vedtak:

»Selv om Bispemøtet ikke ville kunne gi sin fulle tilslutning til konkordien i dens nåværende form, vil vi prinsipielt uttrykke vår tilslutning til konkordiens anliggende. Det vil utvilsomt være ønskelig å få etablert en klart teologisk basis for fellesskap mellom de lutherske og de reformerte kirker. Bispemøtet vil følge det forestående revisjonsarbeid med største interesse. Vårt endelige standpunkt må imidlertid avhenge av det ferdige dokument som omsider vil foreligge og av de kirkerettslige følger som en norsk tilslutning til konkordien vil innebære.»

Vedtaket fra Bispemøtet 1972 kan karakteriseres som positivt avventende. Andreas Aarflot var nordisk representant i fortsettelseskomiteen, der alle innkomne endringsforslag ble vurdert, og det ble laget utkast til en ny tekst med tanke på den neste og siste Leuenberg-forsamlingen mars 1973. Den endelige tekst ble så vedtatt 16.mars 1973.

I 1973 ble det lagt frem en ny, *revidert konkordie* som kirkene var bedt om å ta stilling til og eventuelt underskrive. Det er dette dokumentet, som er den endelige Leuenberg-konkordien, som Den norske kirke nå igjen vil ta stilling til. Dokumentet ble sendt på sin *andre grundige høringsrunde*. Alle instanser ga uttrykk for at den nye teksten var en reell forbedring av den første og at de vesentligste norske innvendingene med dette var imøtekommet:

Både *Teologisk fakultet* ved Universitetet og *Norsk Teologisk Nemnd* (med en motstemme) konkluderte med at konkordien med sitt avgrensede siktemål var et *forsvarlig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap* og at Den norske kirken på disse premissene burde gi sin tilslutning til konkordien.

Uttalelsen fra *Det teologiske fakultet* går nøye inn på en del av de innvendinger som var reist forrige gang og de forbedringer som den endelige konkordietekst oppviser. På alle punkter finner man at det er skapt klarhet og at de nødvendige korreksjoner er foretatt i forhold til det forrige utkast. Man finner at konkordien uttrykker en akseptabel konsensus på områder som nattverdlæren, kristologien og predestinasjonslæren og at det ikke på disse punkter er noe som er i strid med den lutherske lære. Særlig fremholdes dåpsavsnittet som denne gang er blitt formulert slik at det kan også fra luthersk side ansees som uttrykk for et betydelig mål av samstemmighet. Som sluttkonklusjon anfører Det teologiske fakultet følgende:

»Det teologiske fakultet mener at tiden er moden for at Bispemøtet på vegne av Den norske kirke gir sin tilslutning til Konkordie Reformatorischer Kirchen in Europa.»

Uttalelsen fra *Norsk Teologisk Nemnd* fant at de fleste av innvendingene fra forrige gang var imøtekommet i det endelige utkast, og at det var skjedd en avklaring på de vesentlige punkter. Som sin konklusjon uttalte Teologisk Nemnd følgende:

»Leuenberg-konkordien er et synlig bevis på at seriøse læresamtaler er kommet i gang mellom de angjeldende konfesjoner, og at disse allerede har ført til visse positive resultater. De kirker som slutter seg til konkordien, forplikter seg dermed til å føre disse samtaler videre med sikte på større klarhet og enhet i forståelsen av evangeliets lære. Det er klart at denne konkordien med sine til dels uklare og ufullstendige formuleringer er et foreløbig dokument som har det begrensede siktemål å gi uttrykk for det som kreves for å begrunne et kirkefellesskap (§6). Den skal ikke sette de gjeldende bekjennelsesskrifter ut av kraft eller overordnes eller sideordnes med disse (§37). På disse premisser anbefaler vi at Den norske

kirke gir konkordien sin tilslutning og inngår i det begrensede kirkefellesskap (alter- og prekestolfellesskap) som konkordien forutsetter. Det er ellers Nemndas mening at det ville være verdifullt om en søkte å oppnå en felles nordisk holdning til Leuenberg-konkordien, selv om dette ikke bør være noen betingelse for Den norske kirkes tilslutning.»

Nemndas medlem, Arve Brunvoll, skriver i en dissens at han ikke kan være enig i å anbefale tilslutning til en slik konkordie. Han finner snarere at Den norske kirke vil bidra bedre til det ekumeniske klima ved å si nei til et slikt dokument.

Mest kritisk på dette tidspunktet var *Menighetsfakultetet*, der lærerrådsinnstillingen var delt med en stemmes overvekt gikk inn for å fraråde underskrift. Et av argumentene mot var at konkordien i praksis ville fungere som bekjennesskrift og dermed innebære en endring i kirkens bekjennelse. Mindretallet i MF's lærerråd sa at konkordien, i og med at den ikke var i strid med den lutherske bekjennelse, heller ikke innebar en endring av bekjennelsesgrunnet. Man etterlyste en uttrykkelig sammenheng mellom objektiv forsoningslære og rettferdiggjørelsen. Dåpslæren nærmer seg ifølge begge parter det akseptable, men flertallet kritiserte at vannets nådemiddelkarakter ikke kommer tydelig nok frem. Med hensyn til nattverdslæren slutter begge parter i Menighetsfakultetets uttalelse seg til kritikken fra Norsk Teologisk Nemnd om at Kristi realpresens i nattverden, knyttet til brød og vin, ikke kommer så klart frem som det skulle være ønskelig. Lærerrådet er delt med hensyn til hvorvidt nattverdsutsagnene i teksten danner et tilstrekkelig vern mot den calvinistiske spiritualpresensen og danner rom for en «verbalisering» av sakramentene.

Den endelige tekst av konkordien ble på nytt behandlet av *Bispemøtet 1973* under sak 8/73. I mellomtiden hadde saken også vært behandlet på Det nordiske bispemøte i august samme år der det var uttrykt ønske om en viss samordning av den nordiske stillingtagen. Bispemøtet hadde på vanlig måte oversendt saken til de rådgivende instanser og bedt om uttalelse. Men før høstmøtet forelå enda bare uttalelsen fra Teologisk Nemnd av 12. oktober 1973. I Bispemøtets uttalelse heter det:

»Der råder enighet om at konkordien fra 16. mars 1973 betyr et avgjort fremskritt i forhold til den tidligere og imøtekommer en del av de innvendinger som er reist også fra vår side. Imidlertid er det enda uløste spørsmål særlig i forbindelse med nattverdslæren. Spørsmålet om kirkens embete og forholdet mellom lov og evangelium bør også drøftes nærmere i fortsatte læresamtaler.»

Bispemøtet går i første rekke inn for en utsettelse av realitetsavgjørelsen i saken i påvente av uttalelse fra den nordiske komite av biskoper, nedsatt under det nordiske Bispemøte. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe (bestående av Kaare Støylen, Norge; Helge Brattgård, Sverige; Thorkild Gråsholt, Danmark; John Vikström, Finland) med tanke på en tilråding for felles holdning i de nordiske lutherske kirkene. Gruppen vektla at *Confessio Augustana VII* må være den avgjørende målestokken i arbeidet for kristen enhet. »I en tid da det ekumeniske arbeid har lagt hovedvekten på det felles-kirkelige ansvar på andre områder, er det av stor betydning at de reformatoriske kirker i Europa har satt læresamtalene i sentrum og har søkt å utforme det resultat man er nådd frem til i en konkordie som kan legges frem for kirkene.» (Jfr. BM sak 2/74), pkt.3) Gruppen var kritisk mot noen av formuleringene i Leuenberg-konkordien som man anså som et kompromiss uttrykt ved »minimums-teologi», men kom samtidig med en grunnleggende positiv vurdering av konkordieteksten: Det ble lagt spesiell vekt på at *man var fornøyd med behandlingen av nattverdslæren*, der en fant uttrykk for det reelt sakramentale og man var fornøyd med fremstillingen av *rettferdiggjørelses- og forsoningslæren*. Komitéen hadde noen kritiske merknader i forhold til konkordiens prinsipielle status og hvordan denne skulle tolkes i forhold til bekjennesskriftene i de enkelte kirkene.

Komitéen konkluderte med at de nordiske kirkene fortsatt burde være engasjert i de pågående læresamtaler, men ta den tiden de trenger for å avklare gjenstående spørsmål i sine kirker, ikke minst med hensyn til det kirkerettslige. Man henviste også til at det nesten ikke finnes reformerte kirkesamfunn i Norden, og at saken derfor »ikke har samme praktiske aktualitet for oss i Norden som i Europa for øvrig.» (BM 2/74, 7.) Arbeidsgruppen konkluderte med at kirkene trenger mer tid til vurdering, men at avgjørelsen om å ikke undertegne konkordien på det daværende tidspunkt »ikke må tolkes som en avvisning av konkordien og tilsvarende kritikk av de kirkers standpunkt som har inngått i det begrensede kirkefellesskap som konkordien gir adgang til.»

Arbeidsgruppens anbefalinger ble avgjørende for vurderingen i Den norske kirke: Den norske kirkes *Bispemøte* vedtok å følge gruppas forslag (Sak 2/74). Preses meddelte i 1974 Genève at konkordien ikke ville bli undertegnet fra Den norske kirkes side innen den fastsatte frist men at man fortsatt var interessert i læresamtalene som skulle videreføres.

På dette tidspunktet fantes det ikke noe Kirkemøte eller tilsvarende synodale strukturer som kunne anses som naturlige instanser til å vedta underskrivingen av en slik konkordie, og man ville nødiggjøre overlate saken til departementet.

Den siste store behandlingen av selve konkordien skjedde på *Bispemøtet i 1976*. Bispemøtet gjorde følgende vedtak:

»1. Bispemøtet finner det verdifullt og riktig at man under arbeidet med Leuenberg-konkordien har fulgt en metode som svarer til det lutherske prinsipp som er uttrykt i Augustana art.VII, der den felles lære og felles forståelse av sakramentene er grunnleggende for kirkefellesskap. Bispemøtet vurderer derfor både intensjonen og resultatene i dette arbeid positivt i vår økumeniske situasjon og mener at de innsikter som er vunnet, muliggjør fortsatte fruktbare samtaler mellom lutherske og reformerte kirker.

2. Bispemøtet har videre tatt til etterretning at et flertall av de lutherske, reformerte og unerte kriker i Europa har etablert et kirkefellesskap av den type som Leuenberg-konkordien beskriver og begrunner. Vi uttrykker håpet om at dette fellesskap mellom våre søsterkirker i Europa må føre til større enhet i tro, gudstjeneste og praktisk samarbeid.

3. Et slikt kirkefellesskap, med utgangspunkt i Leuenberg-konkordien, svarer til noen av de praktiske samarbeidsformer som allerede eksisterer mellom de nordiske kirker og andre, ikke-lutherske kirker, for eksempel i forholdet til den skotske kirke. Vi finner det naturlig at dette praktiske fellesskap utdypes og presiseres nærmere, i tilknytning til det felles grunnlag som er lagt i Leuenberg-konkordien, og vi mener at den felles forståelse av evangeliet som er uttrykt i dette dokument, må kunne tjene som et brukbart grunnlag for videre drøftinger og presiseringer av det som er felles for de reformatoriske kirker i Europa.

4. Bispemøtet understreker at det i konkordien selv uttrykkelig presiseres at bekjennelsene skal stå ved makt i de enkelte kirker. Vi må altså se konkordien slik at den ikke opphever vår lutherske bekjennelse. Bispemøtet finner videre at konkordien så langt den uttrykker seg, kan tolkes i pakt med en luthersk læreforståelse, og at den ikke motsier den læretradisjon som vår bekjennelse innebærer.

5. Ut fra disse overveielser finner vi å kunne gi vår tilslutning til den intensjon konkordien har ført fram. Som et uttrykk for dette ønsker Den norske kirke å delta aktivt i de fortsatte læresamtaler.

Det er i Bispemøtet ikke samstemmighet om hvorvidt man på det nåværende tidspunkt burde gi en formell underskrift av konkordien. En slik underskrift vil

dessuten i alle fall være vanskelig å få i stand med de kirkerettslige strukturer vi har i vår kirke.

Sammenfattende kan man si at *Bispemøtet i 1976* henviste til at det ville være vanskelig å få i stand en underskrift av konkordien med de kirkerettslige strukturene som fantes på den tiden, samtidig som resultatene av de læresamtalene som hadde pågått frem til da, ble vurdert positivt.

Etter en lang periode med nokså lite interesse for arbeidet innenfor Leuenbergsamtalene fra Dnk's side, gikk både MKR og Bispemøtet i 1987 inn for at engasjementet i Leuenberg-læresamtalene ikke skulle innstilles fra norsk side, men opprettholdes. Motstandernes hovedargument mot et videre engasjement var at den reformerte kirke ikke er representert i Norge og at Leuenbergarbeidet derfor ikke skulle ha prioritet.

I 1992 ble det sendt et forespørsel fra Leuenberg-læresamtalene til de nordiske folkekirkene om å vurdere en undertegnelse av Leuenberg-konkordien på nytt. De nordiske kirkene henviste til at de pågående samtaler med de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland på denne tiden hadde prioritet, og at man derfor ikke kunne ta opp en eventuell undertegnelse av konkordien på dette tidspunktet.

Både Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har vurdert det slik, at Leuenberg-konkordien gir tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap med de andre reformatoriske kirkene i Europa og at denne vurderingen fortsatt har gyldighet.

Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har uttalt at de omfattende høringsrundene på 70-tallet for konkordien i Den norske kirke fikk fram hovedsakene. De grunnleggende positive vurderingene av konkordien som man kom frem til den gang, har gyldighet. Konkordien er i sin knapphet et dokument som rydder av veien lærefordømmelsene fra reformasjonstiden mellom kirkene som tilhører den reformatoriske tradisjonen og danner dermed et tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap. Basis for dette er en fellesforståelse av evangeliet som er i samsvar med Confessio Augustana VII og de betingelsene for kirkelig enhet som er nevnt der.

1.3.2 Vurderingen av Leuenberg-konkordien i lys av de andre økumeniske avtalene som Dnk har inngått

Det har gått mange år siden Leuenberg-konkordien har stått øverst på sakskartet i Dnk. I mellomtiden har vår kirke inngått forpliktende avtaler med *Metodistkirken* i Norge og undertegnet *Porvooavtalen*. I tillegg til det har Den norske kirke gitt en formell tilslutning til den katolsk-lutherske Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen. Samtidig som vi har inngått disse forpliktende økumeniske avtalene er det også viktig å holde fast ved at selve bekjennelsesgrunnlaget for Den norske kirke er de oldkirkelige dogmene, Confessio Augustana og Luthers Lille Katekisme.

Når undertegningen av konkordien blir drøftet på nytt, må alt dette tas i betraktning. Et viktig spørsmål blir om disse forpliktende avtalene som vi har inngått i mellomtiden, lar seg forene med en eventuell undertegning av Leuenberg-konkordien, med andre ord, om de er *kompatible*. Et spørsmål i denne sammenhengen er embetssynet, særlig når det gjelder bispeembetet, som er viktig i Porvooavtalen.

I løpet av de siste årene er det blitt knyttet et nettverk av økumeniske avtaler over hele verden. Både Porvooavtalen mellom de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland og de lutherske kirkene i Norden, (unntatt Danmark), og Baltikum, (unntatt Latvia) og avtalen mellom Dnk og Metodistkirken i Norge viser hvor aktuelt dette spørsmålet er: Den norske Metodistkirken er en del av United Methodist Church som igjen har en forpliktende avtale med Leuenberg om fellesskap i ord og sakrament. De

baltiske lutherske kirkene, (unntatt Latvia), har underskrevet både Porvooavtalen og Leuenberg-konkordien. Den norske kirke har kirkefellesskap både med Metodistkirken i Norge og med de baltiske kirkene gjennom Porvooavtalen, men har ikke underskrevet LK. Avtalen mellom de tyske evangeliske kirker (EKD) og den engelske kirken (Church of England) danner grunnlag for kirkelig fellesskap (Meissenavtalen fra 1987), men den har ikke resultert i en så omfattende anerkjennelse av hverandres kirkelige strukturer som Porvooavtalen.

Relasjonene mellom disse kirkeavtalene er blitt tematisert innen Leuenberg kirkefellesskap. Svaret fra Leuenberg kirkefellesskapets side er at disse avtalene er kompatible, hvis man tar utgangspunkt i de vilkår for kirkelig enhet som Leuenberg kirkefellesskapet bygger på, nemlig utgangspunktet i en lærekonkordie om fellesskapet i ord og sakrament som er uttrykk for kirkelig enhet i samsvar med Confessio Augustana VII.

1.3.2 a Porvooavtalen

Porvooavtalen bygger på en noe annerledes tenkning omkring kirkelig enhet enn Leuenberg-konkordien. Også Porvooavtalen bygger på en enighet om lærespørsmål, men i tillegg legges det vekt på nødvendigheten av en *synlig enhet og tegn på synlig enhet*. Et slikt tegn er bispeembetet. I utgangspunkt var dette det vanskelige punkt når det gjaldt en full anerkjennelse av hverandres kirker. Det er blitt vektlagt at kirkelig enhet alltid også må ha konkrete synlige følger for kirken som fellesskap (communio).

Spesielt fra anglikansk side har en lagt vekt på at våre kirker ble forenet gjennom et »forsonet bispeembete» og fellesskap i kirkelig ledelse og tilsyn (episkopé) som tegn på den synlige kirkelige enheten. Den norske kirke har gjennom sin undertegning av Porvooavtalen anerkjent at dette er viktige tegn og sentralt i arbeidet for kirkens enhet. Et felles episkopat som synliggjøres ved f.eks. deltakelsen i hverandres bispevigslers er et viktig tegn på enheten mellom våre kirker og bidrar til å synliggjøre kirkens enhet.

Men dette innebærer ikke at Dnk ikke kan inngå bindende avtaler med andre kirker som ikke har en tilsvarende kirkestruktur som de anglikanske kirkene. En slik forpliktelse blir heller ikke nevnt i Porvooavtalen. Selv om alle kirkene innenfor Porvoofellesskapet verdsetter bispeembetet og tilsynstjenesten utformet som biskoppelig tilsyn, så innebærer ikke en slik verdsetting av ens egen tradisjon at kirkefellesskap med andre kirker, der tilsynstjenesten utformes på en annen måte, er umulig eller strider mot Porvooavtalens intensjon. Etter Den norske kirkes vurdering av Porvooavtalen, er ikke et felles episkopat et *vilkår* for kirkelig enhet, men anses som *tegn* på kirkelig enhet.

Kirkelig enhet baserer seg i følge Confessio Augustana VII på enheten i ord og sakrament.

Dette kommer f.eks. til uttrykk ved at Den norske kirke allerede har alter- og prekestol- fellesskap med kirker som ikke har biskoper eller et historisk episkopat i anglikansk forstand, f.eks. fellesskapet gjennom Det lutherske Verdensforbund med andre lutherske kirker. Det har i den senere tid blitt mer og mer vanlig å vektlegge at det finnes en form for tilsynstjeneste i de fleste kirker, en form for *episkopé*, som er nødvendig for at kirkene kan bestå. Men utformingen av episkopé kan variere fra kontekst til kontekst. Også Den norske kirke har en kombinasjon av synodale og episkopale strukturer.

Spørsmålet som må stilles i denne sammenheng er om forpliktelsen i forhold til Porvooavtalens signaturkirker pålegger Dnk noe som hindrer underskrivelsen av Leuenberg- konkordien.

Gjennom Porvooavtalen forplikter Dnk seg til å «hilse velkommen personer som i en hvilken som helst av våre kirker er biskoppelig ordinert eller vigset til embetet som biskop, prest eller diakon, til (...) å gjøre tjeneste i det samme embete i vertskirken, uten ny ordinasjon eller vigsling» (§58b (v)). Dnk har også forpliktet seg til «å normalt invitere hverandres biskoper til å delta i håndspåleggelsen ved bispeordinasjon eller bispevigslinger, som et tegn på Kirkens enhet og kontinuitet.» (§58b (vi)).

I Porvooavtalen tydeliggjøres det at «hver kirke har bevart en ordnet suksesjon i bispeembetet, innenfor kontinuiteten i sitt pastorale liv, noe som særlig kommer til uttrykk i ordinasjonen eller vigslingen av biskoper og i de erfaringer og det vitnesbyrd som kommer til uttrykk gjennom de historiske bispeseter.» (§56) Det betyr med andre ord at også en kirke som ikke kan vise til en apostolisk suksesjon i opprinnelig forstand, nemlig som en ubrutt historisk linje, kan ha en slik suksesjon ved at den apostoliske troen og Kirkens apostoliske kall i seg selv representerer en slik kontinuitet.

Gjennom Porvooavtalen anerkjennes Den norske kirke og dets embeter på grunn av kirkens apostoliske kontinuitet. Dette kan ikke forstås annerledes enn at Den norske kirke og embetet som finnes i Den norske kirke er anerkjent *forut for* bruken av det tegn håndspåleggelsen er i den historiske suksesjon, samtidig som vi er frie til å ta tegnet i bruk. Jfr. Porvooafellesuttalelsen, §57: "I lys av dette, finner vi at tiden er kommet da alle våre kirker sammen kan stadfeste verdien og bruken av den historiske bispesuksesjons tegn. (...) Dette innebærer at de kirker der dette tegn på et eller annet tidspunkt ikke har blitt benyttet, er frie til å anerkjenne tegnets verdi og bør ta det i bruk uten dermed å fornekte sin egen apostoliske kontinuitet. Dette innebærer også at de kirker der dette tegn har blitt benyttet, er frie til å anerkjenne det faktiske bispeembete og bør stadfeste den apostoliske kontinuitet i de kirker der bispesuksesjonens tegn på et eller annet tidspunkt ikke har blitt benyttet." Embetet som allerede finnes i vår kirke *er* et fullverdig embete. Jfr. §53: "Å gjenoppta bruken av dette tegn innebærer ikke en nedvurdering av embetene i de kirker som ikke tidligere har gjort bruk av tegnet. Snarere er det et middel til å gjøre Kirkens enhet og kontinuitet på alle steder og til alle tider, mer synlig." Gjennom Porvooavtalen forplikter vi oss til å verdsette dette tegnet fordi den historiske suksesjonen er et tegn som er med på å synliggjøre Kirkens enhet og kontinuitet. (Jfr. §53). I selve Porvooafelleserklæringen, A58b (vi) heter det: "Vi forplikter oss til (vi) å normalt invitere hverandres biskoper til å delta i håndspåleggelsen ved bispeordinasjon eller bispevigslinger, som et tegn på Kirkens enhet og kontinuitet."

Fra Den norske kirkes side ble det lagt spesiell vekt på at Porvooavtalen åpner opp for en forståelse av apostolisheten der ikke suksesjonen i seg selv vektlegges, men Kirkenes trofasthet mot den apostoliske arven. (Sml. Sak KM 12/94, komitémerknader). Jfr. Porvooafellesuttalelsen §39: "Således finner vi det primære uttrykk for den apostoliske suksesjon i hele Kirkens apostoliske tradisjon. Suksesjonen er et uttrykk for uforanderligheten, og dermed kontinuiteten, i Kristi eget oppdrag som Kirken deltar i."

Kirkemøtet vektla i sin uttalelse også at en inngåelse av Porvooavtalen ikke vil være til hinder for avtaler om alter- og prekestolfellesskap med reformerte kirker. Jfr. KM SAK 12/94, s.209: "Det er frå LVF si side ikkje kome fram noko som skulle tilseie at denne avtalen skapar vanskar for relasjonana vi har til ikkje-episkopale lutherske kyrkjer. Det er heller ikkje kome fram noko som tilseier at å vedta Porvoo-erklæringa vil vere til hinder for å inngå avtalar om alter- og prekestolfellesskap t.d. med reformerte kyrkjer."

Selv om den anglikanske kirke tar forbehold når det gjelder anerkjennelsen av embetet i en rekke av «Leuenbergkirkenene», er ikke det til hinder for at Den norske kirke kan samarbeide nært med disse kirkene og anerkjenne deres embeter eller episkopé.

Alter- og prekestolfellesskap med andre kirker må i en luthersk kontekst ikke gjøres avhengig av at det må være én bestemt form for utøvelse av tilsynstjeneste. Også i de reformerte og unerte kirker finnes det en form for episkopé, men den utformes på en annen måte enn hos anglikanerne og i de nordiske kirkene. Både i vår egen kirke og i våre søsterkirker er formen tilsynstjenesten utøves på bestemt av den historiske konteksten vi står i. Oppgaven må være å utvikle egnete former for fellesskap om tilsynstjenesten, mer enn å absoluttere den ene eller andre form. Det avgjørende kriteriet for synlig kirkelig enhet må alltid være enheten rundt ord og sakrament, i samsvar med CA VII.

Vår forpliktelse i forhold til Porvoofellesskapet og synet på tilsynstjenesten er blitt et av de avgjørende punkter når det gjelder relasjonen mellom de nordiske folkekirkene og kirkene innenfor Leuenberg kirkefellesskap.

Den norske kirkes syn på dette spørsmålet krever en synliggjøring i den signaturforklaring som skal følge med selve undertegningen av Leuenberg-konkordien.

1.3.2 b Nådens fellesskap

Den norske kirke og Metodistkirken i Norge har i 1997 underskrevet en avtale bygd på internasjonale og nasjonale læresamtaler om »utvidet kirkefellesskap», presentert i dokumentet »Nådens fellesskap». Hovedområdene som ble drøftet var dåpslæren, nattverdslæren og synet på embetet. I «Nådens fellesskap» gis det uttrykk for at det i begge kirker finnes ordninger for vigsling/innvielse av prester til utførelsen av en spesiell tilsynstjeneste (episkopé) som biskoper. Det vektlegges her at bispetjenesten er en særtjeneste innenfor prestedtjenesten. (§35) «Den er et tegn på kirkens apostolisitet og enhet.» Men heller ikke i «Nådens fellesskap» gjøres én bestemt forståelse av tilsynstjeneste til kriteriet for kirkelig enhet, og «Nådens fellesskap» og Porvoovavtalen kan i den forstand betegnes som kompatible. »Nådens fellesskap» er en avtale om «utvidet kirkefellesskap» som innebærer alter- og prekestolfellesskap og en prinsipiell åpenhet for at embetsinnehavere i kirkene leilighetsvis kan gjøre tjeneste i den andre kirke uten ny ordinasjon eller vigsling. (§39)

I og med at Metodistkirken gjennom sitt medlemskap i United Methodist Church allerede gjennom en avtale har alter- og prekestolfellesskapet med Leuenbergkirkefellesskapet vil en undertegning av Leuenberg-konkordien fra Den norske kirkes side ikke stå i strid med det man har sluttet seg til ved å undertegne »Nådens fellesskap» - heller tvert imot.

Også det som er sagt om dåp, nattverd og embetet vil være i samsvar med det som blir sagt i Leuenberg-konkordien.

1.4 Leuenberg kirkefellesskap - fellesskapet av signaturkirkene

1.4.1 Forhistorien

Etter en periode der læresamtalene som en oppfølging av konkordien stod sentralt, ble det i 1987 i Strasbourg vedtatt at læresamtalene skulle fortsettes med deltakere fra alle regioner. Fellesskapet skulle få tydeligere strukturer i form av en generalforsamling hvert sjette år og en eksekutivkomité, bestående av tolv medlemmer. Den har hele tiden hatt en fast representant for de nordiske kirker. Siden 1994 har det vært Olav Fykse Tveit fra Den norske kirke. Leuenberg kirkefellesskapet («Leuenberger Kirchengemeinschaft») skulle ikke være en stor organisasjon ved siden av de økumeniske strukturene som finnes, men et koordineringsorgan for videre læresamtaler

og et samarbeids- og samtaleforum for de europeiske kirker i møte med felles utfordringer. Konkordiens anliggende om at alter- og prekestolfellesskapet skal være utgangspunktet for et nærmere samarbeid mellom kirkene på forskjellige plan og gi synlige utslag, skal på denne måten ivaretas.

Utviklingen fra å være et koordineringsorgan for videre studier og læresamtaler til å bli eksekutivkomité for et Leuenberg kirkefellesskap (offisiell navneforandring i 1994) er blitt møtt med skepsis fra Mellomkirkelig Råd, idet man stiller seg avvisende til tanken om en «europeisk protestantisk synode» og spørrende til behovet for en «protestantisk konsolidering» i Europa. Man frykter en antiøkumenisk virkning i forhold til andre kirkelige relasjoner og en for snever fokusering på Europa. Også dette punktet må gjøres tydelig i rammen av en signaturforklaring.

Ved et møte mellom representanter for Teologisk Nemnd og Aarflot som representant for Bispemøtet med Leuenberg-Eksekutivkomitéen i Oslo i mai 1998 var et av hovedanliggende for den norske delegasjonen å få en presisering av kirkefellesskapets selvforståelse og hvilken status de dokumenter har som er blitt utformet i regi av LKF de senere årene.

Når det gjelder kirkefellesskapets selvforståelse ble det tydelig at det innenfor fellesskapet finnes et stort mangfold av tolkninger. Fra den norske delegasjonens side ble påpekt at et slikt mangfold er problematisk for oss som kirke som vurderer å bli en del av det, mens det fra Eksekutivkomitéens side ble oppfattet som positivt at hver kirke innenfor fellesskapet selv kan definere sin forståelse av fellesskapet.

Når det gjelder de teologiske dokumentene, ble det påpekt at de ikke hadde samme status som konkordien, men at de var godkjent av kirkene. De er forpliktende i den forstand at generalforsamlingen i 1994 antok dem som sine dokumenter. Kirkene innenfor LKF ble anmodet om å ta hensyn til dem i deres økumeniske samtaler og i deres videre arbeid, m.a.o. å «gjøre dem til sine egne» dokumenter. Dokumentene som først og fremst vil være av interesse når det gjelder vurderingen av fellesskapet er «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed» (fork.: kirkedokumentet) og «Om lære og praksis vedrørende nattverden» (forkortelse: nattverdsdokumentet) og «Om lære og praksis vedrørende dåpen» (forkortelse: dåpsdokumentet, sammen: sakramentsdokumentene). Alle disse dokumentene gir et innblikk i hvordan kirkene innenfor LKF vurderer sentrale problemstillinger der det fra Dnk's side tidligere var blitt påpekt at konkordien var for kortfattet. Kirkedokumentet er relevant i forhold til spørsmålet om embetssynet og synet på tilsynstjenesten, dessuten i forhold til fellesskapets selvforståelse og den ekklesiologiske tilnærmingen etter konkordien. *Nattverdsdokumentet* er relevant i forhold til spørsmålet om den lutherske vektleggingen av realpresensen er i tilstrekkelig grad ivaretatt innenfor Leuenberg sammenhengen.

1.4.2 Teologisk utvikling

1.4.2 a Kirkedokumentet: «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed»

Blant flere studieprosjekter gjennomført i årene siden 1974 har nok arbeidet om en reformatorisk kirkeforståelse hatt størst bredde og fått mest oppmerksomhet. I kirkedokumentet utfoldes det at «Kirken er grunnlagt av den treenige Guds ord», forstått som de helliges samfunn. Det tilstrebes en utfoldelse av kirkeforståelsen som er gitt med formuleringene i CA VII. Det skjelves mellom kirkens grunn og kirkens skikkelse. Kirkens grunn er urokkelig - det er evangeliet. Kirkens skikkelse er allikevel ikke

overlatt til kirkens forgodtbefinnende, men bestemt av det kall dette fellesskapet har til vitnesbyrd, tjeneste og fellesskap (leiturgia, martyria, diakonia og koinonia). Det ordinerte embetet drøftes spesielt som en innstiftet og ordnet tjeneste med henvisning til CA V. Det tilhører kirkens vesen, men kan ha noe ulik form, bl.a. når det også er et tilsynsembete.

Både de lutherske, reformerte og unerte kirkene har og verdsetter former for tilsynstjeneste/episkopé, som hører med til det ordinerte embete. Episkopétjenesten oppfattes som en ordets tjeneste til beste for kirkens enhet. Spørsmålet om kirkens ledelsesstruktur må alltid være underordnet «Ordets herredømme».

Synlig kirkelig enhet er ifølge kirkeokumentet en gave som kirkene kan «innrømme» eller «tilby» hverandre på grunnlag av en felles forståelse av evangeliets innhold og rolle som målestokk for kirkens fornyelse. Kirkens enhet er ikke en ny tilstand som opprettes gjennom særskilte kirkelige tiltak, men kirkelig fellesskap må *erklæres*, slik det skjer gjennom konkordien, og *virkeleggjøres*. Kirken skal som fellesskap vise kjennetegn på det kristne liv gjennom vitnesbyrd og tjeneste. Kirken er ikke til for seg selv. Den nødvendige overensstemmelsen i forståelsen av evangeliet er kirkens grunn. Men denne overensstemmelsen i forståelsen av evangeliet kan uttrykkes og blir uttrykt i en legitim mangfoldighet i kirken, også kalt «enhet i forsonet mangfold». Embetsforståelsen nevnes som et aktuelt eksempel på dette.

Kirkeokumentet er en tydelig videreføring av konkordien på punkter der selve konkordieteksten først og fremst er opptatt av grunnlaget for en erklæring av kirkefellesskapet. Kirkeokumentet sier imidlertid noe både om sammenhengen mellom erklæring og virkeleggjørelse og virkeleggjørelsens elementer. På denne måten makter kirkeokumentet å gi pekepinn på hvordan det kirkefellesskap som er oppnådd gjennom konkordien skal få synlige følger for kirkenes konkrete liv.

Gjennom kirkeokumentet tydeliggjør kirkene innenfor LKF sitt syn på både embetet og tilsynstjenesten. Kirkeokumentet kan gi de utenforstående kirkene en nyttig pekepinn om synet blant signaturkirkene på disse punktene. Dokumentet er ikke underskrevet av kirkene, men må, med utgangspunkt i generalforsamlingenes anbefaling, kunne oppfattes som et dokument som kirkene stiller seg bak.

Et syn på embetet og tilsynstjenesten slik det er blitt gjort rede for her vil ikke stride med den oppfatningen Dnk har i henhold til det som er blitt sagt ovenfor om tolkningen av Porvooavtalen, men tvert imot utfylle konkordien på en tilfredsstillende måte på sentrale punkter.

1.4.2 b Sakramentsdokumentene: «Om lære og praksis vedrørende nattverden» og «Om lære og praksis vedrørende dåpen»

b.1 Nattverdsdokumentet

Nattverdsdokumentet prøver å ta på alvor at det i etterkant av konkordiens tilblivelse har kommet en rekke nyere eksegetiske resultater, et forandret økumenisk perspektiv, forandring på nattverdspraksis og samfunnsforandringer som krever en ny og fordypet studie av nattverden. Dokumentet gir en bred redegjørelse både når det gjelder nattverdslæren og spørsmål vedrørende nattverdspraksis. Det er av interesse å lese dette dokumentet ut fra de argumentene som ble brukt mot selve konkordien i Norge, hvor spesielt nattverdlæren ble kritisert. Det som blir tydelig i nattverdsdokumentet, er at det legges vekt på en presisering når det gjelder det lutherske anliggende om at Jesus Kristus virkelig er tilstede i elementene, og ikke bare som et verbalt nærvær gjennom ordet. Dette anliggende kommer tydelig til uttrykk når nattverdsdokumentet sier: «I

nattverdens forkynnelse og lovprisning ihukkommes og tilegnes Guds forsoningshandling i Jesu liv, død og oppstandelse. Idet vi spiser brødet og drikker vinen, får vi del i det offer Jesus brakte en gang for alle, i hans legeme og blod som han har gitt for oss alle. Slik tilegner vi oss forsoningsverket (soteriologisk aspekt).» (Sml. «Om lære og praksis vedrørende nattverden», II.A.1.b.), 81). Litt senere i samme teksten heter det: «Med brød og vin får hver enkelt tilsagt og tilegnet Jesu Kristi fullførte forsoningsverk i Den Hellige Ånds kraft. Vi blir tilsagt og får frelsens gave ved at elementene blir gitt og mottatt.» (II.A.2.) Det legges også vekt på at nattverden ikke er et individuelt foretagende, men hører hjemme i menighetssammenhengen og er en kirkens handling.

Sammenfattende kan det sies at nattverdsdokumentet utdyper den kortfattede konkordieteksten på vesentlige punkter. Den gir en nyttig pekepinn på hvordan nattverdslærens bredde innenfor den reformatoriske tradisjonen utfoldes i dag og forstås innenfor fellesskapet av signaturkirker.

b.2 Dåpsdokumentet

Dåpsdokumentet tar, på samme måte som nattverdsdokumentet, utgangspunkt i konkordiens utsagn om dåpen og utdyper den, både i forhold til teologi og praksis. Dåpen knyttes til frelsen, men det sies også at det ikke kan utelukkes «at Gud også har andre veier til mennesket, for hans elskende frihet kjenner ingen grenser. Men vi er forpliktet til å holde oss til de måter Gud har bundet seg selv til evangeliet og som han tilbyr oss» (I.5.). Dokumentet sier at dåpen er en ugjenkallelig handling som ikke kan gjentas og tar dermed avstand fra underkjennelse av dåp som er gjennomført i andre kirker. Samtidig som det gis argumenter både for barne- og voksendåp, understrekes det at barnedåpens gyldighet ikke må underkjennes. Det understrekes at dåpen bør feires i menighetens gudstjeneste for å synliggjøre at mennesket gjennom dåpen blir kalt inn i de troendes fellesskap og kirkene oppfordres til å utveksle dåpsliturgier og -formularer og hjelpemateriell til dåpsforkynnelsen slik at det kan skje en gjensidig berikelse. En vender seg klart mot en prinsipiell avvisning av dåpen, men åpner opp for at det i visse unntakstilfeller, der «man ved barnedåp ikke kan vente en kristelig oppdragelse av den døpte» kan utsette dåpen, med vekt på at dette ikke er en endelig avvisning. Der barnevelsignelse praktiseres må det tydeliggjøres at denne ikke må forstås som en «avsvekkelse av dåpen og dens karakter av tilsagn og løfte fra Gud» (III.7.). Hovedvekten ligger på at dåpen er et enhetsbånd mellom kirkene og forener mennesket med Kristus, i samsvar med det som sies i Rom 6,4.

Den tydelige avvisningen av at dåp gjennomført i andre kirker kan underkjennes innenfor Leuenbergfellesskapet kan også bidra til å understreke at kirker som praktiserer gjendåp, ikke er i samsvar med det som er fellesforståelsen av dåpen innenfor LKF. Spørsmålet om Dnk gjennom en undertegning av konkordien ville kunne risikere å komme i alter- og prekestolfellesskap med kirker som underkjenner dåpen slik den praktiseres i Dnk, er dermed ikke lenger aktuell.

1.5 Den norske kirkes forhold til Leuenberg-kirkefellesskapet: Prosessen frem til nå - vurderinger i de ansvarlige organene i Den norske kirke

Som allerede beskrevet ovenfor hadde Dnk generelt et positivt syn på konkordien, men av kirkerettslige grunner og utfra tanken om en fellesnordisk framgangsmåte ble konkordien allikevel ikke underskrevet fram til i dag. Den norske kirke, representert ved

Ivar Asheim og Andreas Aarflot, deltok aktivt i samtalene som førte frem til Leuenberg-konkordien, men ikke fullt så aktivt i de videre læresamtalene som stort sett foregikk regionalt.

Signaturkirkene betrakter Den norske kirke, på linje med de andre nordiske kirkene, som delaktige i arbeidet knyttet til og basert på Leuenberg-konkordien. En har deltatt i læresamtalegrupper, på generalforsamlinger og i den nåværende perioden i eksekutivkomitéen, etter at den svenske, danske og finske kirken hadde hver sine representanter i en periode hver. Det kan allikevel ikke sies at Dnk har prioritert dette oppfølgingsarbeidet høyt og Dnk har vært nokså passive fram til nittitallet i forhold til undertegnelsesspørsmålet. Vedtakene i MKR og Bispemøtet fra disse årene viser at man ønsket å opprettholde en viss kontakt med Leuenberg læresamtaler, også fordi det var ønskelig fra deres side, uten at man ville gå tungt inn i det.

Tidligere tendenser til å markere Leuenberg-kirkefellesskapet som et «protestantisk» kirkefellesskap, samlet som en «europaisk protestantisk synode», som var aktuell tematikk f.eks. i 1992, ble vurdert negativ av Dnk. Fra norsk side har en hele tiden holdt igjen overfor tendenser til å ville markedsføre Leuenberg-fellesskapet som en protestantisk blokk i Europa og har ment at det var viktig å ikke bygge ut en full kirkestruktur eller økumenisk struktur for organisasjonen. I dag framstår organisasjonen som initiativtaker til konsultasjoner med teologiske temaer og til en generalforsamling av deltakerkirkene med visse mellomrom. Det har vært norsk deltakelse i disse generalforsamlingene gjennom tiden, hvor de norske utsendingene har hatt observatørstatus.

I 1992 ble de nordiske kirker tilskrevet av eksekutivkomitéen og bedt om å ta opp spørsmålet på nytt, bl.a. med den begrunnelse at det var ønskelig at de «reformatoriske kirker i Europa» benyttet de nye muligheter i et forenet Europa til å utvikle sitt fellesskap. Det ble besvart, etter modell av den svenske kirkes svar, at dette skulle drøftes i fellesskap i Norden etter at arbeidet med Porvooavtalen var sluttført.

Etter at Porvooavtalen var sluttført og underskrevet begynte Teologisk Nemnd å ta opp saken på nytt. I 1997 og 1998 har *Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet* drøftet saken med sikte på en endelig avklaring på om man ville anbefale en underskriving av konkordien.

Teologisk Nemnd vedtok på sitt møte 17./18.april 1998 (TN sak 5/98) følgende:

1. TN fastholder sin intensjon om at Den norske kirke bør underskrive Leuenberg-konkordien. Den er et tilstrekkelig teologisk grunnlag for gjensidig alter- og prekestolfellesskap med de øvrige signaturkirker.
2. Den videre beslutningsprosess må reflektere den utvikling som har funnet sted i kirkene siden Leuenberg-konkordien ble framlagt. Særlig gjelder dette de spesielt forpliktende relasjoner som Den norske kirke har etablert gjennom sin tilslutning til Porvoo-erklæringen og avtalen med Metodistkirken i Norge.
3. TN vil melde reservasjoner i forhold til visse trekk ved utviklingen av Leuenbergfellesskapet, og ønsker så langt som mulig en avklaring med Leuenbergkirkene om Leuenbergfellesskapets struktur, status og ekklesiale selvforståelse.
4. Om nødvendig utarbeides på grunnlag av denne avklaring et protokollat eller en signaturforklaring fra vår side.

Mellomkirkelig Råd stilte seg »fullt og helt bak TNs behandling av forholdet til Leuenbergfellesskapet.» (MKR 28/98, 1.)

Bispemøtet vedtok på sitt vårmøte 1998 (BM Sak 06/98) å støtte den prosedyren det skulle legges opp til fra sentralkirkelig hold. »Bispemøtet forutsetter at saken kommer tilbake etter behandlingen i Teologisk Nemnd og Mellomkirkelig Råd, for at saken etter fastsatt prosedyre kan framsendes til Kirkemøtet med uttalelse og tilråding fra Bispemøtet. Men Bispemøtet vil allerede nå gi til kjenne at en ser det som forsvarlig og ønskelig at Den norske kirke gir sin formelle tilslutning til Leuenberg-konkordien og dermed blir en mer aktiv del av kirkefelleskapet. Spørsmålet om undertegning ble i 1976 blant annet skjøvet ut på grunn av de manglende formelle organer som kunne fatte beslutning på vegne av Den norske kirke. Denne innvending gjelder ikke i dag etter at Kirkemøtet har blitt tillagt en slik myndighet.»

Det betyr at Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet i 1998 kom med klare vedtak om at det skal siktes mot en underskriving av konkordien. Saken skal fremmes på Kirkemøtet i 1999, som det ansvarlige organet. I tillegg til selve undertegnelsen ønsker man å tydeliggjøre sitt ståsted gjennom en signaturforklaring.

I mai 1998 ble det avholdt en samtale mellom representanter for Dnk fra Teologisk Nemnd/Bispemøtet og Leuenberg-Eksektivkomitéen som hadde sitt møte i Oslo. Samtalen førte langt på vei til en avklaring av en del spørsmål fra Den norske kirke. Samtidig tydeliggjorde den behovet for å føye til en signaturforklaring til en eventuell undertegning, der Den norske kirke presiserer sin posisjon overfor LKF, både av hensyn til de kirkene vi har kirkefelleskap med fra før og for å tydeliggjøre overfor kirkene innenfor Leuenberg-kirkefelleskapet hvilke aspekter Dnk ønsker å vektlegge spesielt i forhold til LKF.

Februar 1999 ble det avholdt en nordisk konsultasjon om forholdet til LK og LKF i Oslo i regi av Mellomkirkelig Råd/Teologisk Nemnd.

1.6 De nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-konkordien og Leuenberg-kirkefelleskapet

Hvilke følger har en eventuell undertegning av Den norske kirke for forholdet mellom de nordiske søsterkirkene? Et av de tidligere argumentene i Dnk når man valgte å ikke undertegne konkordien er at man ønsket en *samkjørt nordisk holdning* til disse spørsmålene. Leuenberg-konkordien og Leuenberg-felleskapet har fått en noe ulik vurdering i våre nordiske søsterkirker. Ved en konsultasjon i Oslo februar 1999 mellom de nordiske lutherske folkekirkenes ble dette presentert. Spørsmålet om forholdet til Leuenberg i lys av forholdet til Porvooavtalen ble også drøftet.

For å kunne forstå Den norske kirkes intensjon med å undertegne konkordien skal det derfor kort gjøres rede for spørsmålets ståsted i disse kirkene.

1.6.1 Den svenske kirken

Den svenske kirkes Bispemøte stilte seg positivt til LK i 1975. Det ble konstatert at konkordien ikke motsier den svenske kirkes bekjennelse og at man imøteså videre teologiske læresamtaler som kunne bidra til ytterligere presisering og større klarhet når det gjelder punkter som fortsatt ble oppfattet som uklare. Man avstod fra en undertegning fordi man først og fremst anså problemstillingene som kontinentale problemstillinger. I dag er mange i Den svenske kirken mer kritisk til Leuenberg-konkordien, fordi LKF's ekklesiologiske status oppfattes som uklar. Likeså oppfattes de teologiske dokumentenes status fra de senere årene som uklar, særlig synet på episkopé. I tillegg til det henviser man til Svenska Missionsförbundets nære relasjoner til

Leuenberg, hvilket vanskeliggjør kontakten til Leuenberg p.g.a. gjendåpsproblematikken. Selve konkordieteksten kritiseres, i større grad enn tidligere, som en minimalistisk løsning som ikke i tilstrekkelig grad klarer å ivareta sentrale lutherske anliggender, fremfor alt når det gjelder dåp og embetssyn.

Når prester med reformert bakgrunn ønsker å tjenestegjøre i Den svenske kirke er det opp til hvert enkelt domkapittel å vurdere reordinasjon. Det er i praksis allikevel ikke blitt foretatt noen reordinasjon.

1.6.2 Den finske evangelisk-lutherske kirken

Den finske evangelisk-lutherske kirke har i mye større grad enn de andre nordiske kirkene gitt uttrykk for en negativ vurdering av selve konkordieteksten fra starten av. Konkordien ble oppfattet som uklar og alt for kortfattet til at man kunne underskrive den. Man mente ikke at den inneholdt noe som ville stride mot Guds ord eller den lutherske bekjennelsen, men den var utfra den finske vurderingen ikke tilstrekkelig grunnlag til alter- og prekestolfellesskap. Den ekklesiologiske modellen som ligger til grunn for LK ble også kritisert. Den finske evangelisk-lutherske kirke ville dog fortsatt være med i de videre læresamtalene for å arbeide mot en større teologisk klarhet. Spesielt den manglende vektleggingen av realpresensen i nattverden ble kritisert. I dag kritiseres spesielt følgende aspekter ved LKF:

1. LKFs ekklesiologiske status er uklar, dokumentenes status er uklar, graden av forpliktelsen som ligger i dem, og fraværet av klare utsagn om bispeembetet.
2. Spesielt i lys av Porvooavtalen kreves det at økumeniske avtaler må ha større konsekvenser for det praktiske livet enn tilfelle er innenfor LKF. LK som teologisk overenkomst har ingen konstitusjonelle følger for kirkene og LK's implementering i kirkene er overlatt til den enkelte kirkes vurdering. Dette vurderes som utilstrekkelig i forhold til en kirkelig avtale om alter- og prekestolfellesskap.
3. Den finske kirken foretrekker å inngå enkeltavtaler med noen kirker innenfor LKF, slik som med Den evangeliske kirken i Tyskland (EKD), som forhandles på individuell basis, fremfor en fellesavtale lik LK. Reordinasjon av prester med reformert bakgrunn har hittil ikke vært aktuelt p.g.a. manglende søkergrunnlag så langt.

1.6.3 Den danske folkekirke

Den danske folkekirke vurderer prinsipielt LK positivt og har gitt uttrykk for det ovenfor LKF. Når Den danske kirken velger å ikke underskrive LK skjer det av flere grunner: For det første mangler det i Danmark kirkerettslige strukturer som umuliggjør en underskrift. For det andre er det indrekirkelige forhold i Den danske kirke som vanskeliggjør en slik underskrift. For det tredje er Den danske kirke prinsipielt kritisk til enhver form for økumeniske avtaler som baserer seg på undertegning av dokumenter.

Den danske kirken har bekreftet sin fortløpende interesse i deltakelsen i LKF som om de var en signaturkirke. Når prester med bakgrunn i Leuenbergkirkene ønsker å tjenestegjøre blir de ikke reordinert, men blir innsatt i sine stillinger på samme måte som luthersk ordinerte prester.

Det betyr at det ikke er aktuelt for noen av de andre nordiske folkekirkene å formelt undertegne konkordien for øyeblikket, selv om argumentasjonen som ligger bak er noe ulik i de forskjellige kirkene. Ved konsultasjonen ble det allikevel gitt uttrykk for

at en undertegning fra Den norske kirkes side ikke vil føre til noen negative forandringer i forhold til våre nære indre-nordiske relasjoner.

2 KONKLUSJON - HVORFOR UNDERTEGNE NÅ?

Gjennom samtalene i Teologisk Næmnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har det kommet frem en rekke argumenter som taler for at Den norske kirke undertegner konkordien i den nærmeste framtiden.

Disse argumentene skal her oppsummeres:

- 1 *Konkordieteksten* er blitt drøftet i Dnk gjennom omfattende høringsrunder. På tross av at det kom frem en del argumenter mot konkordien, gikk et stort flertall i Bispemøtet inn *for at konkordien gir en tilstrekkelig avklaring på de lærestridighetene* som har bestått mellom våre kirker, og at dette danner *grunnlag for alter- og prekestolfellesskap*. Der konkordieteksten kan oppfattes som noe kortfattet, kan kirkedokumentet og sakramentsdokumentene fra de senere år være med på å kaste lys over disse spørsmålene. Selv om disse dokumentene ikke har samme status som konkordieteksten er de tekster med en forpliktende karakter for signaturkirkene og tydeliggjør den teologiske utviklingen innenfor fellesskapet.
- 2 *Behovet for et ordnet forhold til de andre reformatoriske kirkene i Europa* har vært påtrengende. I praksis er det alter- og prekestolfellesskap mellom Den norske kirke og kirker tilhørende den unerte, reformerte eller lutherske tradisjonen i Europa. Prester fra disse kirkene, som ønsker å tjenestegjøre i Dnk, blir ikke reordinert. Til tross for dette har det aldri vært en *synlig markering av at lærefordømmelsene fra Confessio Augustana ikke treffer disse kirkers teologiske syn i dag* og at vi har et tilstrekkelig felles læregrunnlag, som kan danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap. Gjennom en undertegning av konkordien vil det være mulig å synliggjøre vår enighet i Leuenberg-konkordiens prinsipielle avklaring av dette spørsmålet og komme i et ordnet forhold til disse kirkene på et læremessig plan.
- 3 *Argumentene fra syttitallet* om at det ikke finnes kirkerettslige strukturer i Dnk til å fatte slike vedtak har ikke lenger gyldighet i dag i og med at *Kirkemøtet* er blitt etablert. Når det tidligere er blitt vektlagt at det ikke er aktuelt å inngå en avtale med kirker som ikke er tilstede i vårt land, er også dette argumentet lite bærekraftig, i og med at Dnk har etablert kirkelig fellesskap med andre europeiske kirker som knapt er tilstede i Norge. Samtidig aktualiseres de internasjonale og europeiske perspektiver stadig mer. Den norske kirke har på grunnlag av en forståelse av kirkens enhet, som baserer seg på en grunnleggende enighet om evangeliets forkynnelse og sakramentens forvaltning (CA VII), inngått avtaler om kirkelig fellesskap med anglikanske kirker og Metodistkirken i Norge. Dermed er det vanskelig å begrunne at vi ikke kan ha fellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker når det ikke finnes noen avgjørende læremessig hindring for et slikt fellesskap og når noen av de kirker vi har fellesskap med igjen har kirkefellesskap med Leuenbergkirkene.
- 4 Det er i samsvar med Den norske kirkes økumeniske målsetninger å arbeide videre for å etablere forpliktende og egnede former for virkeliggjørelsen av fellesskap mellom europeiske kirker, hvor et samspill mellom embete og synodale og presbyteriale ordninger utvikles. Som det er blitt gjort rede for ovenfor er *Leuenberg-konkordien og Porvooavtalen compatible* i den forstand at vi ikke kan se at én bestemt forståelse av utforming av tilsynstjenesten kan gjøres til et avgjørende kriterium for hvilke kirker Den norske kirke kan ha alter- og prekestolfellesskap med. Dette er heller ikke Porvooavtalens intensjon. Tvertimot forplikter kirkene seg

gjennom Porvooavtalen til å søke videre økumenisk fellesskap. På grunnlag av vår lutherske læretradisjon er det ingen grunn til å la være å stå sammen med de andre europeiske lutherske kirkene som har signert Leuenberg-konkordien og tilby reformerte og unerte kristne alter- og prekestolfellesskap. Dersom Den norske kirke, uten å ha tungtveiende teologiske grunner, fortsatt velger å la være å underskrive konkordien, vil dette være et meget uheldig økumenisk signal både innad og utad. Det ville undergrave den holdningen til konkordien som man har gitt uttrykk for tidligere.

- 5 Leuenberg-konkordien vil ikke føre til en kirkeunion med alle kirker som har underskrevet konkordien, men vil være det læremessige grunnlag som kan danne en plattform for Den norske kirkes bilaterale relasjoner med signaturkirkene og en videre utvikling og utdyping av kontaktene mellom kirkene. LKF kan ikke på vegne av kirkene forhandle frem videre kirkelige avtaler med andre kirker, men alle signaturkirkene må selv ta stilling til eventuelle nye økumeniske relasjoner ut fra deres teologi og kontekst. LKF vil allikevel kunne være med å anbefale visse avgjørelser i signaturkirkene, uten at disse kan gjøres til forpliktende for alle signaturkirker.
- 6 Når det gjelder de betenkeligheter som finnes mot en for sterk aksentuering av «*protestantismen i Europa*» vil det være viktig at Dnk har mulighet for aktivt å påvirke utviklingen. Dette vil være mer troverdig når det skjer fra en signaturkirke som er fullverdig medlem.
- 7 En undertegning av konkordien fra Den norske kirkes side vil realisere en felles målsetning i Det lutherske verdensforbund om å videreutvikle forholdet både til de anglikanske kirkene og kirkene som tilhører den reformerte tradisjonen. En undertegnelse av Leuenberg-konkordien vil være en viktig presisering av Den norske kirkes økumeniske engasjement og profil. Den norske kirkes forpliktelse overfor Porvooavtalens signaturkirker vil ikke svekkes gjennom en undertegning av konkordien.
- 8 Kontakten og samarbeidet med signaturkirkene i LKF, som med Den evangeliske kirke i Tyskland, spesielt de lutherske kirkene, krever at Den norske kirke tar stilling til hvordan forholdet skal utvikle seg og hvilken basis det skal bygges på. Alle disse kirkene imøteser en norsk underskrift. Fellesskapet med kirkene i Europa, basert på alter- og prekestolfellesskapet stadfestet gjennom LK, kan føre til en gjensidig berikelse i et bredere protestantisk økumenisk fellesskap. Samtidig vil Konferansen av Europeiske Kirker fortsatt være det europeiske organet der Den norske kirkes økumeniske felleseengasjement i Europa fortsetter.

3 SIGNATURFORKLARINGEN

Ved undertegningen skal det legges ved en signaturforklaring som forklarer og tydeliggjør Den norske kirkes argumentasjon utfra dens forpliktethet til andre økumeniske relasjoner og dens kritiske vurdering av visse trekk ved utviklingen av LKF. Man holder fast ved den prinsipielle anerkjennelsen av konkordiens tilstrekkelighet til å danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap på basis av overensstemmelsen i forståelsen av evangeliet.

Signaturforklaringen presiserer følgende punkter:

1. en grunnleggende positiv vurdering av konkordien som tilstrekkelig når det gjelder avklaringen av lærefordømmelsene og som grunnlag for alter- og prekestolfellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker. basis for denne anerkjennelsen er kriteriene for kirkelig enhet slik de blir utfoldet i Confessio Augustana VII.

2. en tydeliggjøring av at vi er bundet inn i andre økumeniske relasjoner av forpliktende karakter, slik som Porvooavtalen og avtalen om utvidet kirkefellesskap med Metodistkirken i Norge, »Nådens fellesskap», og i det nære nordiske samarbeidet mellom de lutherske folkekirkene.
3. en vektlegging av at bispeembetet er viktig for oss, men at det ikke er nødvendig for å kunne anerkjenne andre kirker. Dog gis det uttrykk for at den biskoppelige tilsynstjenesten, episkopatet, er i vår kontekst et viktig tegn på kirkelig enhet.
4. en kritisk holdning overfor tanken om en protestantisk synode
5. en forsiktig avventende holdning overfor en for sterk organisatorisk konsolidering av LKF

Teksten til signaturforklaringen

DEN NORSKE KIRKES SIGNATURFORKLARING VED UNDERTEGNElsen AV LEUENBERG-KONKORDIEN
--

Den norske kirke ønsker å uttrykke sin glede over å kunne undertegne Leuenberg-konkordien. Ved at vi undertegner konkordien, gir vi et konkret og skriftlig uttrykk for vår positive vurdering av den. I tillegg ønsker vi imidlertid også å uttrykke hvordan vi oppfatter vår forpliktelse ved at vi blir en signaturkirke.

Den norske kirkes økumeniske posisjon

Den norske kirke er på mangfoldig vis bundet inn i økumeniske relasjoner med andre kirker. Gjennom Porvoofellesskapet mellom nordiske og baltiske lutherske kirker, og de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland har vi fullt kirkelig fellesskap med de anglikanske kirker. Vi har også en avtale om alter- og prekestolfellesskap med Metodistkirken i Norge («Nådens Fellesskap»). Gjennom Det lutherske verdensforbund har vi et fullt kirkelig fellesskap med de andre nordiske folkekirkene og alle de andre medlemskirkene i dette fellesskapet. Vi er også medlem av Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker.

Det nære fellesskapet med andre kirker innebærer en forpliktelse også i forhold til avtaler som vi for øvrig har inngått. Det må være et teologisk samsvar mellom de ulike avtaler og den kirkelige og teologiske tradisjon vi er del av.

På bakgrunn av disse overveielser ønsker vi i noen punkter å presisere hvordan vi oppfatter vår egen undertegnelse av konkordien. Ved dette tydeliggjør vi også vår forståelse av den:

1. I takknemlighet erkjenner vi at de dogmatiske stridigheter mellom våre kirker har fått en tilstrekkelig avklaring gjennom Leuenberg-konkordien. Ved å underskrive konkordien gir Den norske kirke på offisielt vis sin anerkjennelse av dette faktum.
2. Vi slutter oss til den forståelse av evangeliet og sakramentene som kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien. Ved dette kan vi også legge bak oss de teologiske stridigheter som våre kirker har regnet som kirkesplittende. På grunnlag av enigheten om forståelsen av evangeliet (LK §33) forplikter vi oss gjennom konkordien til å tilby alter- og prekestolfellesskap til signaturkirkene.
Denne forpliktelsen hviler på en overbevisning slik den kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien, «at vi i fellesskap har del i den ene Jesu Kristi kirke og at Herren frigjør oss og forplikter oss til felles tjeneste.» (LK §34)
3. Den norske kirke vil understreke betydningen av de læresamtalene som er ført mellom signaturkirkene siden 1973. Den utdypning som er skjedd i forståelsen av kirken og sakramentene, er viktig for vår positive vurdering av Leuenberg-konkordien og vår tilslutning til Leuenberg-kirkefellesskapet. Vi vil understreke behovet for fortsatte teologiske samtaler. Sammen med kirkene i Leuenberg-kirkefellesskapet kan vi ikke akseptere alter- og prekestolfellesskap med kirker som praktiserer gjendåp.

4. På bakgrunn av de økumeniske avtaler som vi har inngått er det blitt tydelig for oss at både forståelsen av og den konkrete utformingen av kirkefellesskap blir ulik i de forskjellige kontekster. I alle våre kirker finnes det former for pastoralt tilsynsembete (»episkopé»). Dette er en nødvendig funksjon i alle kirker. Den konkrete utformingen og forståelsen av det kirkelige tilsyn kan likevel variere.
I Porvoovtalen har Den norske kirke sammen med de andre signaturkirkene uttrykt at fellesskapet i ord og sakrament tydeliggjøres gjennom det pastorale tilsynsembete (»episkopé») og bispeembetet (»episkopatet»). Dette er ytre tegn på kirkelig enhet. Både ut fra den økumeniske samtale og ut fra vår egen kirkes historie har vi lært å verdsette denne tradisjonen. Bispeembetets plass i Den norske kirke har gjort det enklere å nå frem til fellesskap med anglikanske kirker. Det forhindrer ikke at vi kan anerkjenne kirker som ikke har et slikt embete og ha fullt kirkefellesskap med dem.
5. Gjennom en undertegnelse av konkordien anerkjenner vi vår nære tilknytning til Leuenberg-konkordiens signaturkirker. Vår undertegnelse innebærer ikke at vi ser ukritisk på utviklingen i Leuenberg-kirkefellesskapet. En undertegnelse av Leuenberg-konkordien betyr ikke at vi ønsker en utvikling av protestantiske, synodale strukturer i Europa.¹ Samarbeidet med signaturkirkene innenfor Leuenberg-kirkefellesskapet må ikke føre til at andre økumeniske relasjoner blir vanskeliggjort.
6. Virkeliggjøringen av det kirkelige fellesskap skjer både på et teologisk og på et praktisk plan, i det daglige liv mellom kirkene som har sluttet seg til fellesskapet. Vi er taknemlige for den utfordring som ligger i undertegnelsen av konkordien og i det alter- og prekestolfellesskap som er konsekvensen av dette. Vi håper at vi, som Den norske kirke og som del av Porvoofellesskapet, gjennom Leuenberg-kirkefellesskapet også kan bidra til en gjensidig berikelse av våre tradisjoner og av vårt kirkeliv.
7. På grunnlag av og i overensstemmelse med den enighet som er oppnådd i konkordien og som er i samsvar med vår kirkes bekjennelse ønsker vi på denne måten å gi uttrykk for vårt fellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker. Undertegnelsen av konkordien skjer i overbevisningen om at kallet til kirkens enhet i Jesus Kristus også virkeliggjøres i og gjennom fellesskapet av Leuenberg-konkordiens signaturkirker.

<p style="text-align: center;">SIGNATARERKLÄRUNG DER NORWEGISCHEN KIRCHE ZUR UNTERZEICHNUNG DER LEUENBERGER KONKORDIE</p>
--

Die norwegische Kirche möchte auf diese Weise ihre Freude über die Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck bringen. Durch die Unterzeichnung der Konkordie geben wir konkreten und schriftlichen Ausdruck für unsere positive

¹ Vi er taknemlige for at dette aspektet er vektlagt i konkordien selv (LK §46) og i konkordiens tolkning i dokumentet «Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie», §3.5., der det sies: «Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang an deutlich machen wollen, dass diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§46).»

Würdigung der Konkordie. Zusätzlich möchten wir aber auch erläutern, wie wir unsere Verpflichtung als Signatarkirche verstehen.

Zur ökumenischen Stellungnahme der norwegischen Kirche

Die norwegische Kirche ist auf vielfältige Weise in ökumenischen Beziehungen mit anderen Kirchen verbunden. Durch die Porvoogemeinschaft zwischen den nordischen und baltischen lutherischen Kirchen und den anglikanischen Kirchen in Großbritannien und Irland haben wir volle Kirchengemeinschaft mit den anglikanischen Kirchen. Wir haben auch ein Abkommen über Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft mit der methodistischen Kirche in Norwegen ("The community of grace"). Durch den Lutherischen Weltbund haben wir volle Kirchengemeinschaft mit den anderen nordischen Volkskirchen und allen anderen Mitgliedskirchen des Weltbundes. Wir sind auch Mitglied des Weltkirchenrates und der Konferenz Europäischer Kirchen.

Die Verbundenheit mit diesen Kirchen beinhaltet eine Verpflichtung in Bezug auf andere kirchliche Abkommen, die wir eingehen. Die verschiedenen Abkommen müssen mit der kirchlichen und theologischen Tradition, in der wir stehen, theologisch vereinbar sein.

Auf der Grundlage dieser Überlegungen möchten wir bezüglich unserer Unterzeichnung der Konkordie einige Punkte präzisieren. Auf diese Weise verdeutlichen wir auch unser Verständnis der Konkordie zu verdeutlichen:

1. Wir erkennen mit Dankbarkeit an, daß die dogmatischen Streitigkeiten zwischen unseren Kirchen durch die Leuenberger Konkordie zu einer zureichenden Klärung gekommen sind. Durch die Unterzeichnung der Konkordie gibt die norwegische Kirche diese prinzipielle Anerkennung auch offiziell zum Ausdruck.
2. Wir stimmen in das Verständnis des Evangeliums, wie es in der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck kommt, grundsätzlich ein. Auf diese Weise legen wir die dogmatischen Streitigkeiten, die kirchentrennend zwischen unseren Kirchen waren, hinter uns. Auf der Grundlage der Einigkeit in Bezug auf das Verständnis des Evangeliums (LK §33) verpflichten wir uns durch die Konkordie den Signatarkirchen Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft zu gewähren. Diese Verpflichtung beruht auf der Überzeugung, wie sie in LK zum Ausdruck kommt, "daß sie gemeinsam an der einen Kirche Jesu Christi teilhaben und daß der Herr sie zum gemeinsamen Dienst befreit und verpflichtet." (LK, §34)
3. Die norwegische Kirche möchte die Bedeutung der Lehrgespräche, die zwischen den Signatarkirchen seit 1973 geführt worden sind, unterstreichen. Die Vertiefung in Bezug auf Kirchen- und Sakramentsverständnis sind wichtig für unsere positive Beurteilung der Leuenberger Konkordie und unseren Anschluss an die Leuenberger Kirchengemeinschaft. Wie möchten das Bedürfnis nach der Weiterführung der theologischen Gespräche unterstreichen. Gemeinsam mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft können wir nicht die Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft mit Kirchen annehmen, die die Wiedertaufe praktizieren.
4. Auf dem Hintergrund der ökumenischen Abkommen, die wir eingegangen haben, ist uns deutlich geworden, daß das Verständnis und die konkrete Ausformung

von Kirche und Kirchengemeinschaft in den verschiedenen Kontexten sich unterschiedlich gestaltet. In allen unseren Kirchen gibt es Formen von pastoralem Leitungsdienst («Episkopé»), die eine notwendige Funktion der Kirchen sind. Die konkrete Ausformung und das Verständnis des Leitungsdienstes kann jedoch variieren.

Durch das Porvooabkommen hat die norwegische Kirche, zusammen mit den anderen Signatarkirchen, zum Ausdruck gebracht, daß die Gemeinschaft in Wort und Sakrament durch den pastoralen Leitungsdienst («Episkopé») bzw. das Bischofsamt («Episkopat») verdeutlicht wird. Diese sind äussere Zeichen kirchlicher Einheit. Sowohl im ökumenischen Dialog als auch in der Geschichte unserer eigenen Kirche haben wir gelernt, diese Tradition wertzuschätzen. Die Bedeutung des Bischofsamtes in der norwegischen Kirche hat es erleichtert, die Gemeinschaft mit anglikanischen Kirchen zu erreichen. Das verhindert aus unserer Sicht nicht die Anerkennung anderer Kirchen, die ein solches Amt nicht haben, oder die volle Kirchengemeinschaft mit solchen Kirchen.

5. Wir erkennen durch die Unterzeichnung der Konkordie unsere Verbundenheit mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie an. Unsere Unterzeichnung der Konkordie schließt nicht ein, daß wir die Entwicklung der Leuenberger Kirchengemeinschaft als solcher unkritisch sehen.

Eine Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie bedeutet nicht, dass wir eine Entwicklung von protestantischen synodalen Strukturen in Europa wünschen.² Die Zusammenarbeit der Signatarkirchen im Rahmen Leuenberger Kirchengemeinschaft darf nicht dazu führen, daß andere ökumenische Verbindungen erschwert werden.

6. Die Verwirklichung von Kirchengemeinschaft geschieht sowohl auf theologischer als auch auf praktischer Ebene, im täglichen Leben der Kirchen, die sich der Gemeinschaft angeschlossen haben. Wir sind dankbar für die Herausforderung, die in unserer Unterzeichnung der Konkordie und in der Ermöglichung von Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft liegt, und hoffen, daß wir als norwegische Kirche und als Glied der Porvookirchengemeinschaft zur gegenseitigen Bereicherung unserer Traditionen und unseres kirchlichen Lebens mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft beitragen können.

7. Auf der Grundlage und in Übereinstimmung mit der in der Konkordie erreichten theologischen Einigkeit, die mit der Bekenntnisgrundlage unserer Kirche vereinbar ist, möchten wir auf diese Weise unsere Gemeinschaft mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie erklären.

Die Unterzeichnung der Konkordie geschieht in der Überzeugung, daß der Ruf zur Einheit der Kirchen in Jesus Christus auch durch und in der Gemeinschaft der Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie verwirklicht wird.

² Wir sind dankbar für die Betonung dieses Aspekts in der Konkordie selbst (LK § 46) und in der Deutung der Konkordie im Dokument «Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie. Oslo, 23.Mai 1998, Erklärung des Exekutivausschusses», §3.5., wenn gesagt wird: «Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang deutlich machen wollen, daß diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§ 46).»

Kirkerådets merknader til Leuenbergdokumentet

Kirkerådet har følgende merknader til den opprinnelige teksten på side 9, 2. avsnitt.

Den opprinnelige teksten lyder:

LK 14 vektlegger at dåpen skal skje med vann i den treenige Guds navn. *«I den tar Jesus Kristus mennesket som er prisgitt synden og døden ugjenkallelig opp i sitt frelsende samfunn, for at det skal være en ny skapning.»* På denne måten overvinnes de luthersk-reformerte stridighetene fra reformasjonstiden.

Kirkerådet bemerker at begrepet ”ugjenkallelig” i LK 14 kan oppfattes misvisende, på bakgrunn av at mennesket faktisk kan vende seg fra Gud og det det har fått gjennom dåpen. Det er vanskelig å finne en saksvarende oversettelse til det tyske begrepet ”unwiderruflich” som fanger opp dette anliggende.

Samtidig er det viktige i LK 14 vektleggingen av at det er Jesus Kristus som er subjekt.

Det Gud gir i dåpen er ugjenkallelig fra Guds, men ikke fra menneskets side. Gud har bundet seg til dåpen, og dette står ved lag, uansett hvordan mennesket stiller seg til det.

For å unngå misforståelser foreslås det derfor fra sekretariatets side i samsvar med Kirkerådets anliggende å tilføye følgende setning etter sitatet fra LK 14 og å flytte begrepet ”ugjenkallelig” lengre fram i setningen.:

LK 14 vektlegger at dåpen skal skje med vann i den treenige Guds navn. *«I den tar Jesus Kristus ugjenkallelig mennesket som er prisgitt synden og døden opp i sitt frelsende samfunn, for at det skal være en ny skapning.»* På denne måten overvinnes de luthersk-reformerte stridighetene fra reformasjonstiden.

Med begrepet ”ugjenkallelig” skal det vektlegges at Jesus Kristus som det handlende subjekt står fast ved det løftet som er gitt ved dåpen, og at Gud binder seg selv til dåpen. Det betyr ikke at mennesket ikke kan vende ryggen og si nei til Gud og til frelsen det får gjennom dåpen. Mao.: Det er Guds frelsestilsagn som er ugjenkallelig, men ikke menneskets holdning til dåpens gave.

Kirkerådet har følgende merknader til teksten på side 17, siste avsnitt:

Den opprinnelige teksten lyder:

Gjennom Porvooavtalen anerkjennes Den norske kirke og dets embeter på tross av bruddet i den historiske linjen. Dette kan ikke forstås annerledes enn at Dnk og embetet som finnes i Dnk er anerkjent *forut for* bruken av det tegn håndspåleggelsen er i den historiske suksesjon i anglikansk forstand. Embetet som allerede finnes i vår kirke *er* et fullverdig embete. (Jfr. §53). Samtidig forplikter vi oss gjennom Porvooavtalen å gjøre bruk av dette tegnet, ikke fordi embetet slik det foreligger er «mindre verdt», men fordi den historiske suksesjonen i anglikansk forstand er et tegn som er med på å synliggjøre Kirkens enhet og kontinuitet på alle steder og til alle tider. (Jfr. §53)

Kirkerådet vil påpeke at forståelsen av Porvooavtalen, slik den blir presentert i dette avsnittet, er misvisende i forhold til Kirkemøtets vedtak og komiteens merknader.

Det legges spesielt vekt på at det her ikke må gis inntrykk av at Den norske kirke gjennom Porvooavtalen godkjenner den historiske suksesjonen som en nødvendig betingelse for kirkelig fellesskap. Det ble videre påpekt at Porvooavtalens kjerneanliggende er kirkens apostoliske karakter og ivaretagelsen av kirkens apostoliske arv, som Den norske kirke har del i.

Jfr. Komitéens merknader, KM SAK 12/94:

S.211: "Komitéen ser det som særleg gledeleg og viktig at ein har kome fram til ei forståing av apostolisitet og apostolisk suksesjon som legg vekt på heile kyrkja sitt ansvar for å ta vare på evangeliet i lære og liv. At anglikanarar og lutheranarar kan samle seg om denne tolkninga av omgrepet "apostolisk suksesjon", har skapt ein ny økumenisk situasjon. Her vert apostolisitet tolka med vekt på innhald og at heile kyrkja kontinuerleg har del i det apostoliske oppdraget. Porvoo-dokumentet stadfester at det har vore og er ein intensjon om å ivareta ein historisk samanheng i kyrkja sin apostolisitet både hjå oss og i dei andre kyrkjene som er omfatta av avtalen. Bispeembeta og ei samanhengende rekkje av bispevigslingar er teikn på kontinuitet og einskap i kyrkja, men gjev i seg sjølve ingen garanti for at kyrkja er apostolisk."

S.212: "Ein anglikansk medverknad ved ei bispevigsling gjer ikkje noko frå eller til kor vidt vår kyrkje er ei apostolisk kyrkje. Det endrar heller ikkje noko prinsipielt ved Den norske kyrkja si forståing av bispeembetet om så skjer. Dette svarar og til den forståinga av apostolisitet og apostolisk suksesjon vi finn i Porvoo-dokumentet."

Sekretariatet foreslår at Kirkerådets anliggende ivaretas ved å forandre teksten på følgende måte:

Gjennom Porvooavtalen anerkjennes Den norske kirke og dets embeter på grunn av kirkens apostoliske kontinuitet. Dette kan ikke forstås annerledes enn at Den norske kirke og embetet som finnes i Den norske kirke er anerkjent *forut for* bruken av det tegn håndspåleggelsen er i den historiske suksesjon, samtidig som vi er frie til å ta tegnet i bruk. Jfr. Porvooafellesuttalelsen, §57: "I lys av dette, finner vi at tiden er kommet da alle våre kirker sammen kan stadfeste verdien og bruken av den historiske bispesuksesjons tegn. (...) Dette innebærer at de kirker der dette tegn på et eller annet tidspunkt ikke har blitt benyttet, er frie til å anerkjenne tegnets verdi og bør ta det i bruk uten dermed å fornekte sin egen apostoliske kontinuitet. Dette innebærer også at de kirker der dette tegn har blitt benyttet, er frie til å anerkjenne det faktiske bispeembete og bør stadfeste den apostoliske kontinuitet i de kirker der bispesuksesjonens tegn på et eller annet tidspunkt ikke har blitt benyttet." Embetet som allerede finnes i vår kirke er et fullverdig embete. Jfr. §53: "Å gjenoppta bruken av dette tegn innebærer ikke en nedvurdering av embetene i de kirker som ikke tidligere har gjort bruk av tegnet. Snarere er det et middel til å gjøre Kirkens enhet og kontinuitet på alle steder og til alle tider, mer synlig." Gjennom Porvooavtalen forplikter vi oss til å verdsette dette tegnet fordi den historiske suksesjonen er et tegn som er med på å synliggjøre Kirkens enhet og kontinuitet. (Jfr. §53).

I selve Porvooafelleserklæringen, A58b (vi) heter det: "Vi forplikter oss til (vi) å normalt invitere hverandres biskoper til å delta i håndspåleggelsen ved bispeordinasjon eller bispevigslinger, som et tegn på Kirkens enhet og kontinuitet."

Fra Den norske kirkes side ble det lagt spesiell vekt på at Porvooavtalen åpner opp for en forståelse av apostolisitet der ikke suksesjonen i seg selv vektlegges, men Kirkenes trofasthet

mot den apostoliske arven. (Sml. Sak KM 12/94, komitémerknader). Jfr. Porvoottalelsen §39: "Således finner vi det primære uttrykk for den apostoliske suksesjon i hele Kirkens apostoliske tradisjon. Suksesjonen er et uttrykk for uforanderligheten, og dermed kontinuiteten, i Kristi eget oppdrag som Kirken deltar i."

Kirkemøtet vektla i sin uttalelse også at en inngåelse av Porvooavtalen ikke vil være til hinder for avtaler om alter- og prekestolfellesskap med reformerte kirker. Jfr. KM SAK 12/94, s.209: "Det er frå LVF si side ikkje kome fram noko som skulle tilseie at denne avtalen skapar vanskar for relasjonana vi har til ikkje-episkopale lutherske kyrkjer. Det er heller ikkje kome fram noko som tilseier at å vedta Porvoo-erklæringa vil vere til hinder for å inngå avtalar om alter- og preikestolfellesskap t.d. med reformerte kyrkjer."

I tillegg hadde Kirkerådet noen mindre språklige/redaksjonelle merknader til signaturforklaringen.

Merknadene er her innarbeidet i teksten og markert gjennom en understrekning.

Teksten til signaturforklaringen

DEN NORSKE KIRKES SIGNATURFORKLARING VED UNDERTEGNELSEN AV LEUENBERG-KONKORDIEN

Den norske kirke ønsker å uttrykke sin glede over å kunne undertegne Leuenberg-konkordien. Ved at vi undertegner konkordien, gir vi et konkret og skriftlig uttrykk for vår positive vurdering av den. I tillegg ønsker vi imidlertid også å uttrykke hvordan vi oppfatter vår forpliktelse ved at vi blir en signaturkirke.

Den norske kirkes økumeniske posisjon

Den norske kirke er på mangfoldig vis bundet inn i økumeniske relasjoner med andre kirker. Gjennom Porvoofellesskapet mellom nordiske og baltiske lutherske kirker, og de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland har vi fullt kirkelig fellesskap med de anglikanske kirker. Vi har også en avtale om alter- og prekestolfellesskap med Metodistkirken i Norge («Nådens Fellesskap»). Gjennom Det lutherske verdensforbund har vi et fullt kirkelig fellesskap med de andre nordiske folkekirkene og alle de andre medlemskirkene i dette fellesskapet. Vi er også medlem av Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker.

Det nære fellesskapet med andre kirker innebærer en forpliktelse også i forhold til avtaler som vi for øvrig har inngått. Det må være et teologisk samsvar mellom de ulike avtaler og den kirkelige og teologiske tradisjon vi er del av.

På bakgrunn av disse overveielser ønsker vi i noen punkter å presisere hvordan vi oppfatter vår egen undertegnelse av konkordien. Ved dette tydeliggjør vi også vår forståelse av den:

1. I takknemlighet erkjenner vi at de dogmatiske stridigheter mellom våre kirker har fått en tilstrekkelig avklaring gjennom Leuenberg-konkordien. Ved å underskrive konkordien gir Den norske kirke på offisielt vis sin anerkjennelse av dette faktum.
2. Vi slutter oss til den forståelse av evangeliet og sakramentene som kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien. Ved dette kan vi også legge bak oss de teologiske stridigheter som våre kirker har regnet som kirkesplittende. På grunnlag av enigheten om forståelsen av evangeliet (LK §33) forplikter vi oss gjennom konkordien til å tilby alter- og prekestolfellesskap til signaturkirkene.

Denne forpliktelsen hviler på en overbevisning slik den kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien, «at vi i fellesskap har del i den ene Jesu Kristi kirke og at Herren frigjør oss og forplikter oss til felles tjeneste.» (LK §34)

3. Den norske kirke vil understreke betydningen av de læresamtalene som er ført mellom signaturkirkene siden 1973. Den utdypning som er skjedd i forståelsen av kirken og sakramentene, er viktig for vår positive vurdering av Leuenberg-konkordien og vår tilslutning til Leuenberg-kirkefellesskapet. Vi vil understreke behovet for fortsatte teologiske samtaler. Sammen med kirkene i Leuenberg-kirkefellesskapet kan vi ikke akseptere alter- og prekestolfellesskap med kirker som praktiserer gjendåp.
4. På bakgrunn av de økumeniske avtaler som vi har inngått er det blitt tydelig for oss at både forståelsen av og den konkrete utformingen av kirkefellesskap blir ulik i de forskjellige kontekster. I alle våre kirker finnes det former for pastoralt tilsynsembete («episkopé»). Dette er en nødvendig funksjon i alle kirker. Den konkrete utformingen og forståelsen av det kirkelige tilsyn kan likevel variere.
I Porvooavtalen har Den norske kirke sammen med de andre signaturkirkene uttrykt at fellesskapet i ord og sakrament tydeliggjøres gjennom det pastorale tilsynsembete («episkopé») og bispeembetet («episkopatet»). Dette er ytre tegn på kirkelig enhet. Både ut fra den økumeniske samtale og ut fra vår egen kirkes historie har vi lært å verdsette denne tradisjonen. Bispeembetets plass i Den norske kirke har gjort det enklere å nå frem til fellesskap med anglikanske kirker. Det forhindrer ikke at vi kan anerkjenne kirker som ikke har et slikt embete og ha fullt kirkefellesskap med dem.
5. Gjennom en undertegnelse av konkordien anerkjenner vi vår nære tilknytning til Leuenberg-konkordiens signaturkirker. Vår undertegnelse innebærer ikke at vi ser ukritisk på utviklingen i Leuenberg-kirkefellesskapet. En undertegnelse av Leuenberg-konkordien betyr ikke at vi ønsker en utvikling av protestantiske, synodale strukturer i Europa.¹ Samarbeidet med signaturkirkene innenfor Leuenberg-kirkefellesskapet må ikke føre til at andre økumeniske relasjoner blir vanskeliggjort.
6. Virkeliggjøringen av det kirkelige fellesskap skjer både på et teologisk og på et praktisk plan, i det daglige liv mellom kirkene som har sluttet seg til fellesskapet. Vi er taknemlige for den utfordring som ligger i undertegnelsen av konkordien og i det alter- og prekestolfellesskap som er konsekvensen av dette. Vi håper at vi, som Den norske kirke og som del av Porvoo-fellesskapet, gjennom Leuenberg-kirkefellesskapet også kan bidra til en gjensidig berikelse av våre tradisjoner og av vårt kirkeliv.
7. På grunnlag av og i overensstemmelse med den enighet som er oppnådd i konkordien og som er i samsvar med vår kirkes bekjennelse ønsker vi på denne måten å gi uttrykk for vårt fellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker.
Undertegnelsen av konkordien skjer i overbevisningen om at kallet til kirkens enhet i Jesus Kristus også virkeliggjøres i og gjennom fellesskapet av Leuenberg-konkordiens signaturkirker.

¹ Vi er taknemlige for at dette aspektet er vektlagt i konkordien selv (LK §46) og i konkordiens tolkning i dokumentet «Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie», §3.5., der det sies: «Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang an deutlich machen wollen, dass diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§46).»

SIGNATARERKLÄRUNG DER NORWEGISCHEN KIRCHE ZUR UNTERZEICHNUNG DER LEUENBERGER KONKORDIE
--

Die norwegische Kirche möchte auf diese Weise ihre Freude über die Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck bringen. Durch die Unterzeichnung der Konkordie geben wir konkreten und schriftlichen Ausdruck für unsere positive Würdigung der Konkordie. Zusätzlich möchten wir aber auch erläutern, wie wir unsere Verpflichtung als Signatarkirche verstehen.

Zur ökumenischen Stellungnahme der norwegischen Kirche

Die norwegische Kirche ist auf vielfältige Weise in ökumenischen Beziehungen mit anderen Kirchen verbunden. Durch die Porvoogemeinschaft zwischen den nordischen und baltischen lutherischen Kirchen und den anglikanischen Kirchen in Großbritannien und Irland haben wir volle Kirchengemeinschaft mit den anglikanischen Kirchen. Wir haben auch ein Abkommen über Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft mit der methodistischen Kirche in Norwegen ("The community of grace"). Durch den Lutherischen Weltbund haben wir volle Kirchengemeinschaft mit den anderen nordischen Volkskirchen und allen anderen Mitgliedskirchen des Weltbundes. Wir sind auch Mitglied des Weltkirchenrates und der Konferenz Europäischer Kirchen.

Die Verbundenheit mit diesen Kirchen beinhaltet eine Verpflichtung in Bezug auf andere kirchliche Abkommen, die wir eingehen. Die verschiedenen Abkommen müssen mit der kirchlichen und theologischen Tradition, in der wir stehen, theologisch vereinbar sein.

Auf der Grundlage dieser Überlegungen möchten wir bezüglich unserer Unterzeichnung der Konkordie einige Punkte präzisieren. Auf diese Weise verdeutlichen wir auch unser Verständnis der Konkordie zu verdeutlichen:

1. Wir erkennen mit Dankbarkeit an, daß die dogmatischen Streitigkeiten zwischen unseren Kirchen durch die Leuenberger Konkordie zu einer zureichenden Klärung gekommen sind. Durch die Unterzeichnung der Konkordie gibt die norwegische Kirche diese prinzipielle Anerkennung auch offiziell zum Ausdruck.
2. Wir stimmen in das Verständnis des Evangeliums, wie es in der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck kommt, grundsätzlich ein. Auf diese Weise legen wir die dogmatischen Streitigkeiten, die kirchentrennend zwischen unseren Kirchen waren, hinter uns. Auf der Grundlage der Einigkeit in Bezug auf das Verständnis des Evangeliums (LK §33) verpflichten wir uns durch die Konkordie den Signatarkirchen Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft zu gewähren.
Diese Verpflichtung beruht auf der Überzeugung, wie sie in LK zum Ausdruck kommt, "daß sie gemeinsam an der einen Kirche Jesu Christi teilhaben und daß der Herr sie zum gemeinsamen Dienst befreit und verpflichtet." (LK, §34)
3. Die norwegische Kirche möchte die Bedeutung der Lehrgespräche, die zwischen den Signatarkirchen seit 1973 geführt worden sind, unterstreichen. Die Vertiefung in Bezug auf Kirchen- und Sakramentsverständnis sind wichtig für unsere positive Beurteilung der Leuenberger Konkordie und unseren Anschluss an die Leuenberger

Kirchengemeinschaft. Wie möchten das Bedürfnis nach der Weiterführung der theologischen Gespräche unterstreichen. Gemeinsam mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft können wir nicht die Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft mit Kirchen annehmen, die die Wiedertaufe praktizieren.

4. Auf dem Hintergrund der ökumenischen Abkommen, die wir eingegangen haben, ist uns deutlich geworden, daß das Verständnis und die konkrete Ausformung von Kirche und Kirchengemeinschaft in den verschiedenen Kontexten sich unterschiedlich gestaltet. In allen unseren Kirchen gibt es Formen von pastoralem Leitungsdienst («Episkopé»), die eine notwendige Funktion der Kirchen sind. Die konkrete Ausformung und das Verständnis des Leitungsdienstes kann jedoch variieren. Durch das Porvooabkommen hat die norwegische Kirche, zusammen mit den anderen Signatarkirchen, zum Ausdruck gebracht, daß die Gemeinschaft in Wort und Sakrament durch den pastoralen Leitungsdienst («Episkopé») bzw. das Bischofsamt («Episkopat») verdeutlicht wird. Diese sind äussere Zeichen kirchlicher Einheit. Sowohl im ökumenischen Dialog als auch in der Geschichte unserer eigenen Kirche haben wir gelernt, diese Tradition wertzuschätzen. Die Bedeutung des Bischofsamtes in der norwegischen Kirche hat es erleichtert, die Gemeinschaft mit anglikanischen Kirchen zu erreichen. Das verhindert aus unserer Sicht nicht die Anerkennung anderer Kirchen, die ein solches Amt nicht haben, oder die volle Kirchengemeinschaft mit solchen Kirchen.
5. Wir erkennen durch die Unterzeichnung der Konkordie unsere Verbundenheit mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie an. Unsere Unterzeichnung der Konkordie schließt nicht ein, daß wir die Entwicklung der Leuenberger Kirchengemeinschaft als solcher unkritisch sehen. Eine Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie bedeutet nicht, dass wir eine Entwicklung von protestantischen synodalen Strukturen in Europa wünschen.² Die Zusammenarbeit der Signatarkirchen im Rahmen Leuenberger Kirchengemeinschaft darf nicht dazu führen, daß andere ökumenische Verbindungen erschwert werden.
6. Die Verwirklichung von Kirchengemeinschaft geschieht sowohl auf theologischer als auch auf praktischer Ebene, im täglichen Leben der Kirchen, die sich der Gemeinschaft angeschlossen haben. Wir sind dankbar für die Herausforderung, die in unserer Unterzeichnung der Konkordie und in der Ermöglichung von Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft liegt, und hoffen, daß wir als norwegische Kirche und als Glied der Porvookirchengemeinschaft zur gegenseitigen Bereicherung unserer Traditionen und unseres kirchlichen Lebens mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft beitragen können.
7. Auf der Grundlage und in Übereinstimmung mit der in der Konkordie erreichten theologischen Einigkeit, die mit der Bekenntnisgrundlage unserer Kirche vereinbar ist, möchten wir auf diese Weise unsere Gemeinschaft mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie erklären.

² Wir sind dankbar für die Betonung dieses Aspekts in der Konkordie selbst (LK § 46) und in der Deutung der Konkordie im Dokument «Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie. Oslo, 23. Mai 1998, Erklärung des Exekutiv Ausschusses», §3.5., wenn gesagt wird: «Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang deutlich machen wollen, daß diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§ 46).»

Die Unterzeichnung der Konkordie geschieht in der Überzeugung, daß der Ruf zur Einheit der Kirchen in Jesus Christus auch durch und in der Gemeinschaft der Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie verwirklicht wird.